

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA

Barbara Rezar Grilc

PEDAGOŠKO DIDAKTIČNI PRISTOP SONJE V ROMANU ZLOČIN
IN KAZEN PRI GRADNJI OSEBNOSTI
DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI

TEOLOŠKA FAKULTETA

UNIVERZITETNI DVOPREDMETNI ŠTUDIJSKI PROGRAM TEOLOGIJA

Barbara Rezar Grilc

PEDAGOŠKO DIDAKTIČNI PRISTOP SONJE V ROMANU ZLOČIN IN KAZEN

PRI GRADNJI OSEBNOSTI

DIPLOMSKO DELO

Mentor: dr. Janez Vodičar

Ljubljana, 2016

Seznam Kratic

ZIK – *Zločin in kazen*, roman Fjodorja M. Dostojevskega

Idr. – In drugi

Npr. – Na primer

Oz. – Oziroma

T.i. – Tako imenovano

Kazalo

Seznam Kratic.....	II
Kazalo	III
Uvod.....	1
1. Zločin in kazen.....	4
1.1 Rodion Romanovič Razkolnik	4
1.2 Sonja Romanovna	6
1.2.1 Nepokvarjena prostitutka.....	7
1.2.2 Sonja spregovori.....	8
1.3 Analiza in primerjava glavnih likov.....	10
2. Učenje odraslih	11
2. 1 Cilji izobraževanja odraslih.....	11
2. 2 Koncept odraslosti.....	12
2.3 Učne metode Sonje Romanovne	14
2.4 Učenje z zgledom.....	16
3. Razkolnikovo stanje.....	18
3.1 Brezdelje	18
3.1.1 Pasti lenobe.....	19
3.1.2 Sadovi dela	20
3.2 Duševna bolezen	20
3.2.1 Vzgoja za odgovornost	22
3.2.2 Diagnoza: shizofrenija.....	22
3.3 Samomor kot edina rešitev	24
3.4 Primerjava Razkolnika in Marmeladova.....	25
4. Sonja kot vzor in moralna avtoriteta.....	27

4. 1 Sram.....	27
4.2 Jok spokorjenega	28
4.3 Usmiljenje.....	29
4.4 Trpljenje.....	30
4.4.1 Vzgoja za trpljenje	32
4.5 Lazar	33
4.6 Empatija.....	34
4.7 Moralna avtoriteta.....	35
4.8 Primerjava lika Sonje in Katerine Ivanovne.....	36
4.9 Sonjina diagnoza.....	37
4.10 Ljubezen	39
4. 11 Novo občestvo	40
5. Razkolnikovo spreobrnjenje.....	43
5.1 Kateheza Razkolnika	43
5.2 Spreobrnjenje.....	45
5.2.1 Spreobrnjenje Razkolnika in Avguščina	48
5.3 Očiščenje vesti.....	49
5.4 Smisel življenja.....	51
Sklep.....	55
Povzetek	57
Abstract	58
Reference.....	59

Uvod

V današnjem času se precej ukvarjamo z gradnjo osebnosti. Za to obstaja mnogo možnosti, težko je ločiti seme od plevla. Prijemi so različni. Nekateri vabijo k pozitivnemu mišljenju, drugi k spremembi življenjskega sloga, meditaciji, hipnozi, tretji zagovarjajo moč dela. Kljub popularnosti priročnikov za osebno rast, ki zgolj z močjo misli obljublajo velike premike v življenju, mnogi skrušeno ugotovijo, da to za resne spremembe v življenju ni dovolj. Množica priročnikov za osebno rast nas vabi k spremembam. Najbolj prodajana uspešnica je knjiga *Skrivnost*, ki po teoriji zakona privlačnosti največ pomena pripisuje pozitivnemu mišljenju: »Kot Aladinov duh, zakon privlačnosti izpolni vsak naš ukaz.« (Byrne 2006, 68) Sprašujemo se, če je to za korenite spremembe dovolj?

Rodion Romanovič Razkolnik, glavni lik romana *Zločin in kazen* je mlad človek, ki se znajde v brezupnem položaju. Opustil je študij, delo, distanciral se je od ljudi. V romanu spremljamo gradnjo njegove osebnosti, nekakšno terapijo, ki ga pripelje na pravo življenjsko pot. Spremembe dosega ob podpori Sonje Romanovne, ki se je tudi sama znašla v situaciji, potrebni spremembe. Na modelu Razkolnika in Sonje želimo preko analize romana, s pomočjo strokovne literature s področja didaktike, pedagogike, teologije in psihologije pokazati načine, ki pripomorejo k gradnji človeške osebnosti.

V prvem delu naloge bomo s pomočjo romana in priročnikov literarne teorije predstavili oba lika. Spoznali bomo njuno zgodovino, družinsko okolje in druge dejavnike, ki so vplivali na stanje, v katerem sta se znašla. S tem bomo dobili osnovo za nadaljnjo analizo.

Sonja ni bila andragog v današnjem pomenu besede. Pri gradnji Razkolnikove osebnosti pa vseeno najdemo uporabljene pristope, ki spominjajo na sodobne didaktične metode. V drugem delu bomo raziskovali, v katero zvrst andragoškega dela lahko uvrstimo njuno izobraževanje, na podlagi strokovne literature analizirali didaktične pristope Sonje in ugotavljali njihovo učinkovitost za rast Razkolnikove osebnosti.

Lik Razkolnika so pestile mnoge težave, ki so tipične tudi za množico mladih danes, začenši z brezdeljem, gmotno stisko in osamo. V literaturi bomo iskali vzroke za njegovo stanje, spremembe, ki jih je duševna bolezen prinesla v njegovo življenje, analizirali njegov odnos do življenja, smrti in samomora ter ga primerjali z likom Marmeladova. Cilj je izpostaviti največje, izzive s katerimi se je soočal.

V četrtem delu bomo analizirali Sonjino vedenje. Poleg očitnih didaktičnih metod je k spremembi Razkolnikove osebnosti vplivala tudi kot osebnost. Kot moralna avtoriteta mu je pokazala smernice k pravi poti. Njen lik bomo primerjali z likom Katerine Ivanovne in na podlagi primerjave skušali ugotoviti prednosti in slabosti Sonjinih metod. Sonja ni živela v idealnih razmerah, pot v Sibirijo je bila tako kot za Razkolnika, tudi zanjo odrešujoča. Cilj poglavja je ugotoviti spremembe osebnosti, ki jih je doživela kot »terapevtka«.

Največje spremembe so nastale v osebnosti Razkolnika. Poleg moralnega je doživel tudi versko spreobrnjenje. Skozi vse delo se morala prepleta z vero v Kristusa. Ugotavljali bomo, kako je krščanska vera v kateri ga je vzgajala Sonja, vplivala na njegovo gradnjo osebnosti.

Sonja in Razkolnik v romanu sprva nastopata v brezizhodnem stanju. Sibirija je rešitev za oba. Ugotavljali bomo, v čem je prisilno delo v odročnem kraju pripomoglo k izboljšanju kvalitete njunega življenja in podobnosti te metode gradnje osebnosti iskali v današnjih primerih. Obema likoma je skupno iskanje smisla življenja, ki sta ga s specifičnim načinom bivanja izgubila. Iskali bomo načine, kako ljudje v brezizhodnem položaju lahko najdejo življenjski smisel.

Cilj diplomske naloge je dokazati ali ovreči tezo, da v brezupnem stanju življenjski smisel lahko najdemo s pomočjo dela, vztrajnosti, ljubezni in vere.

Za pisanje diplomskega dela sem se odločila, ker v Razkolniku vidim mladega človeka, ki brez življenjskega smisla tone v propad. Kljub razliki v kvaliteti in načinu bivanja med Peterburgom 19. stoletja in današnjo Slovenijo med njim in množico mladih najdemo mnoge podrobnosti. Večina njih se zateka k lahki rešitvi problemov, ki niso dolgoročne, celo neuspešne. Z delom želim dokazati, da so pozitivne spremembe v

življenju zahtevne, a možne. Doseči jih je mogoče ob upoštevanju reka »Ora et Labora«, moli in delaj (Cassinensis 2006).

1. Zločin in kazen

Zločin in kazen je roman Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega, ki je postavljen v rusko mesto Sankt Peterburg. Preko mladega, obubožanega študenta Rodiona Romanoviča Razkolnika odpira vprašanja o Bogu, ljubezni, morali, zlu in svobodi. Leta 1866 je izšel v dvanajstih številkah časopisa Ruski vestnik in je v svetu eden najbolj znanih ruskih romanov (Cuderman idr. 2002, 117).

1.1 Rodion Romanovič Razkolnik

Razkolnik je reven študent, ki živi v utesnjeni mansardni sobici na podstrešju petnadstropne zgradbe in večino časa posveča razmišljanju. Kljub gmotni stiski mu na misel ne pade kako priložnostno delo. Ponižan pred drugimi in predvsem pred seboj se zato zapira vase in razmišlja. Razvije teorijo o upravičenem zločinu, o zločinu, ki si ne zasluži kazni. Če imamo na primer dve osebi, rahločutno mamó z otroki in zanemarjenega pijanca, ki vsej družini uničuje življenje. Kaj ni za svet bolje, če se slednji osebek odstrani? Ugotavlja, da je uboj takega osebka nujno zlo. V zvezi s to teorijo dalj časa pestuje misel na uboj starke Aljone Ivanovne. Pri njej je že nekajkrat zastavil svoje poslednje dragocenosti, ki jih ni mogel odplačati, oderuška starka pa mu je vrh vsega, zaračunavala visoke obresti. Fant se prepričuje, da je eliminacija take osebe nujna, da je sam le žrtev, ki bo mogla to umazano delo storiti. Res se nekega dne odpravi v njeno stanovanje in jo ubije. Po nesreči ubije tudi njeno dobrodušno sestro Lizaveto, ki se predčasno vrne domov. Nihče ga ne vidi, umora je po krivem obtožen neki pleskar. Namesto, da bi v duhu svoje teorije sedel na lovorikah, ga začne peči vest. Ta strašna telesna agonija se veča, dokler ne pristane v postelji. Nikakor se ne more soočiti z dejanjem, ki ga je storil, zlasti obžaluje, da je zagrešil drugi umor. Med temi blodnjami spozna Sonjo, mlado prostitutko, ki jo je prej poznal po pripovedovanjih njenega pijanskega očeta. Dekle je za razliko od Razkolnika globoko verno in kljub umazanemu poklicu pošteno in dostojanstveno. S svojim zgledom in ljubeznijo povzroči spremembe v fantovem razmišljanju in ravnanju (ZIK 49-208).

Razkolnikov glavni problem je notranja razdvojenost, ki se najprej kaže v odločanju, naj ubije oderuško starko ali ne. Ker je zlobna, naj bi njena smrt pomenila olajšanje za mnogo ljudi, vrednejših od nje. Ubiti jo in s tem rešiti druge naj bi bilo celo plemenito početje. Na tihem je njegov vzornik Napoleon, ki je za višje cilje v smrt pošiljal množice ljudi. Njegov notranji konflikt in razdvojenost se v drugem delu kaže kot že bolešno omahovanje, ko razmišlja, naj se prijavi oblastem ali ne. Bolan je skoraj skozi vse delo, prežet pa s samoprezirom in odtujenostjo od ljudi. Razkolnik se bralcu razkrije iz njegovega zornega kota. Že njegovo ime kaže na njegov karakter: krivoverski, razkolniški, razdeljen. Razdeljen je on sam, njegov karakter pa razdeli tudi bralca. Blizu mu je zaradi njegovega človekoljubja, vedno je na strani ponižanih in razžaljenih. Fant vidi človeštvo razdeljeno na dva dela. Prvi je čreda, večina ljudi, ki sledi zakonom, ki jih postavljajo močnejši. Na drugi strani so pomembni in izjemni posamezniki, kot je na primer Napoleon. Ti so rojeni za moč in oblast, za njih veljajo drugačna merila. Razkolnik tudi sam želi spadati mednje. Njegov ponos in poniževanje ostale družbe ter intelektualno razmišljanje se mu zdi edino primerno za ohranjanje človeške vrste. Duhovno ni na enakem nivoju. Dobro ve, da je umor oderuške starke v skladu z njegovo teorijo, težava nastopi, ker ni prepričan, da je zanj dovolj močan. Umor stark ni pomenil le njuno smrt, temveč tudi njegovo popolno razčlovečenje. Sonji je priznal, da je s tem dejanjem ubil človeka v sebi. Njegovo psihično trpljenje povzroči tudi fizično bolezen. Samomor mu prepreči smrt Marmeladova, s tem dogodkom se začne skrb za njegovo družino. To mu vlije nekaj volje za življenje (Cuderman idr. 2002, 117-120).

Razkolnik se čas se igra z mislijo, da bi se prijavil, a zanj to pomeni, postati povprečen človek, tak kot je vsa ostala sodrga. Kljub pekoči vesti je prepričan, da je bil umor oderuhinje pravilna odločitev. Šele v Sibiriji, preko Sonjine ljubezni zmore premagati svoj ukoreninjeni prezir do družbe. Kljub ljubezni do prijatelja Razumihina, mame Pulherije Aleksandrove in sestre Dunje, zavrne njihove poskuse pomoči. To dopusti le Sonji, saj v njej najde sorodno dušo. Tudi ona je prekršila družbene norme, a njen položaj je povsem različen. Sonja se žrtvuje iz ljubezni, on pa kriminalno dejanje izvrši zgolj zaradi sebe. Njegovi teoriji navkljub, starko v resnici ubije le zaradi denarja. Razkolnik šele po spreobrnjenju na prisilnem delu v Sibiriji začuti ljubezen do Sonje, obenem pa doživi religiozno razsvetljenje. S tem sprejme možnost popolnega očiščenja in lahko začne živeti novo življenje (Benson in Cheng 2005, 35-39).

1.2 Sonja Romanovna

Sonja je plašno in mirno dekle, ki ga je v družbi možno hitro spraviti v zadrego. Globoko je verna¹ in predana družini. Je hči titularnega svetnika Marmeladova, ki ga Razkolnik vsega zapitega spozna v neki peterburški beznici. Ker oče ne preneha s pijančevanjem, se Sonja poda v prostitucijo. To je bil za ženske tistega časa najhitrejši zaslužek. Z zasluženim denarjem pomaga prehraniti njegovo družino. Pri tem delu vztraja kljub stalnim napadom mačehe Katerine Ivanovne. Sprva se Razkolnika boji, saj ga spozna v napol blaznem stanju, kmalu po zagrešenem zločinu. Počasi ga spoznava in razume. Razkolnik ji prvi prizna storjeni zločin, sama pa se mu od prvega trenutka trudi pomagati na poti priznanja krivde. S svojo neskončno dobroto in potrpežljivostjo mu ves čas stoji ob strani. Sonje Rodionovo kruto dejanje ne plaši toliko kot dejstvo, da ne želi priznati krivde. Verjame, da je priznanje edina prava pot, ki ga lahko razbremeni hude duševne stiske. Skrbi jo za njegovo dušo in duhovno zdravje. Razkolnik jo sprva gleda kot nemoralno žensko, sčasoma pa ugotovi, da je med njima velika razlika. Sonja je tista, ki se je res žrtvovala za druge. Kljub stalnemu poniževanju in trpljenju je dolžna živeti. Razkolnik pa kljub svoji teoriji reševanja sveta, v resnici greši samo zase in iz lastne pobude. To si tudi sam prizna.² Sonja je ob nečastnem poklicu ena izmed etično najbolj čistih likov romana.

Ko se Razkolnik preda, ga dekle spremlja na prisilno delo v Sibirijo, kjer še vedno trpi za posledicami storjenega zločina, vse dokler ne spozna odrešujoče ljubezni do Sonje, vzporedno s katero doživi tudi versko razsvetljenje. K temu mu pomaga predvsem njena globoka vera in nesebična ljubezen.

Sonja je lik, skozi katerega spoznamo ruske ženske tistega časa, preko nje pa je Dostojevski obravnaval pomembna vprašanja kot so: revščina, položaj ženske v družbi, pomen vere v Boga in pomen pripadnosti družini (Benson in Cheng, 2005, 45-79).

¹ »Kaj pa bi bila brez Boga?« (ZIK 141)

² »Samo mimo lačne matere nisem hotel iti in stiskati v žepu svoj rubelj. Uš sem, ker sem nadlegoval previdnost Božjo in jo klical za pričo, da ne nameravam ničesar narediti zaradi lastnega mesa, temveč le zaradi prekrasnega, blagega namena – ha-ha.« (ZIK 132)

1.2.1 Nepokvarjena prostitutka

Sonjin pogled na življenje, vero, ljubezen, ljudi, Boga, samoodpoved, trpljenje in srečo, naj bi bili v resnici pogledi Dostojevskega. V romanu so podani nevsiljivo, skozi besede in dejanja skromne, verujoče Sonje. Kot bi vse stvari prihajale iz nje same, iz njene plemenite narave in bridkih življenjskih spoznanj. Kljub temu, da je postala grešnica, je v notranjosti ostala nepokvarjena. Že njena zunanost ni zunanost prostitutke. V opisih je poudarjena jasnina njenih modrih oči in neka otroškost.

Sonjo in Razkolnika bralec najbolje spozna v četrtem delu. Zlasti njuno človeško naravo. Sonja takrat ugotovi, da je Rodion le reven študent, ki se je žrtvoval in za pogreb njenega očeta zapravljal zadnje rublje. Približal se ji je tudi s tem, ko jo je posadil za isto mizo, kot svojo mati in sestro. Takrat je vstopil v njeno dušo. Takrat se je vanj zaljubila. Ko ji je za naslednji večer napovedal obisk, je bila obenem vesela in osramočena. Sram jo je bilo njene sobice in stvari, ki so se v njej dogajale. Sprva je v njem videla odrešenika, dobrotnika, ki bo njo in njeno družino odrešil revščine. Ko jo je ta, že ob prvem obisku zasliševal glede njenega poklica, bolezni Katerine Ivanovne in mali Polječki napovedoval Sonji enako prihodnost, ni mogla verjeti, da je to isti človek. Pričakovala je dobro, spodbudno besedo, on pa jo je poniževal in celo predlagal samomor, češ da njeno življenje ni vredno življenja. Sonja mu je na tak predlog mirno odgovorila, da je na to pomislila tudi sama. Od dejanja sta je odvrnili misel na družino in vera v Boga.

Zanimivo je, da Sonja kljub globoki veri, bogoslužja ni obiskovala. Morda je bilo to dejstvo povezano z njenim poklicem. Stik z Bogom je vzpostavljala preko branja Božje besede. Njen Bog je bil tisti, h kateremu se v hudi stiski obračajo celo neverujoči. Razkolnik je bil ob njenem gorečem razlaganju o Bogu in očeh, ki so ji ob tem žarele prepričan, da je nora. Iz čiste zlobe je želel uničiti ta njen ideal. Prepričeval jo je, da Boga ni. Na take besede je dekle le bridko zajokalo.

Bralca gane priklon Razkolnika pred Sonjine noge. Priklonil se je vsemu človeškemu trpljenju, ki ga Sonja v knjigi poseblja. Kljub temu presenetljivemu dejanju ni storil ničesar, kar bi njeno trpljenje olajšalo.

Razkolnik je Sonjo obiskal z namenom, da jo povabi s seboj. V njej je našel sebi podobnega sopotnika. Trpečega in prekletega. Sonja ni razumela, kam naj bi šla z njim in zakaj je izbral prav njo. V resnici tega tudi sam ni vedel. Poudaril je, da je tudi sama naredila prekršek. Tako kot on. Le, da se je ona prekršila nad sabo, on pa nad drugimi.

Razkolniku, se je breme, ki ga je nosil, zdelo pretežko, da bi ga nosil sam. Ker je Sonja tudi sama storila zločin jo je izbral, da mu to breme pomaga nositi. Njeno žrtev, uničiti sebe zavoljo pomoči drugim, je enačil s svojim pokolom. To je verjetno povezano z njegovo teorijo, po kateri je nekaterim ljudem dovoljeno vse (Cuderman idr. 2002, 117-120).

1.2.2 Sonja spregovori

Sonja Marmeladova je glavni ženski lik romana a zanimivo je dejstvo, da spregovori šele v drugi polovici knjige. Preden se osvobodi, mora prenesti mnoge krivice. Trpinči jo tudi mačeha Katerina Ivanovna. Sonja je trpeči ženski lik, ki se žrtvuje za višje cilje. Svoje telo proda zato, da ne bi bila oskrunjena telesa drugih. Žrtvuje se za očeta, mačeho Katerino Ivanovno in družino ter predvsem za Razkolnika. Najde se v zgodbi o Lazarju, v liku sestre, ki ne more opazovati trpljenja ljubega ji sočloveka. Pripravljena se je žrtvovati, a vseeno čaka na čudež. V Razkolniku vidi vstalega Lazarja, čaka kdaj bo »vstal« tudi on. Verjame v krščanski nauk, da bo preko trpljenja dosegla poveličanje. Sonja je do četrtega dela, ko spregovori sama, predstavljena skozi oči moških, njenega očeta in Lužina. Predstavljena je dvojno; kot žrtev, ki si zasluži nebeško kraljestvo in kot navadna prostitutka, ki si denar lahko služi le s telesom.

Oče Marmeladov jo najprej predstavi kot siroto, ki se je zavoljo mačehine bolezni podala v prostitucijo. Prepričan je, da ji bo Bog odpustil greh skrunitve telesa, saj se je žrtvovala za druge. S tem se predvsem tolaži. Ko leži na smrtni postelji, jo prosi odpuščanja. Zaveda se, da jo je s svojim pijančevanjem sam spravil v tak položaj. Ko jo prosi za odpuščanje izgleda, kot da za odpuščanje prosi Boga. Marmeladov s svojimi besedami očisti Sonjino ime tako pred Razkolnikom, kot pred bralcem. Razkolnik v Sonji vidi svojo sestro Avdotjo Romanovno, ki bo tako kot ona, zavoljo gmotnih sredstev žrtvovala svoje telo in življenjsko srečo.

Ko Razkolnik ob smrtni postelji Marmeladova uzre Sonjo, je ne spozna. Oblečena ni v pisana oblačila prodajalk ljubezni, temveč v bolniško haljo. Ko jo vidi, klečečo ob pokojnikovih ramenih vidi, da je Marmeladov imel prav. Dekle je žrtveno jagnje. Sonja je vedno predstavljena kot tiha in skromna. Nikoli ni opisana vulgarno, zato bralec o njej ne dobi slabega občutka. O svojem poklicu ne govori, niti se ne opravičuje. Sonja veliko pove skozi branje odlomka o Lazarjevem obujenju. Ne deluje kot fanatična vernica, temveč kot globoko verna oseba, ki veruje, da bo preko trpljenja očiščena svojih grehov in s tem dosegla poveličanje. Glede na način branja se poistoveti z Lazarjevo sestro Marto. Predvsem stavek: »Ko bi bil ti tukaj, bi moj brat ne umrl«, dolgo zveni na njenih ustih.

Ko odlomek bere Razkolniku, še posebej slovesno prebere zadnji, zmagoslavni del. Upa namreč, da ga bo Bog poklical k spreobrnjenju in veri v Boga. Ko konča z branjem, počaka nekaj minut saj upa, da bo božji poseg prišel takoj. Ko se to ne zgodi, ne obupa. Nestrpno čaka njegov naslednji obisk. Njeno upanje v pravičnost se zamaje z Lužinovo obtožbo o kraji denarja, a jo na njeno srečo reši Lebezjatnikov.

Sonja je tiho saj ve, da je v položaju, ko jo je zelo lahko žaliti in poniževati. Iz te izkušnje se nauči, da na božji poseg ne gre le čakati, temveč mora biti v spreobrnitvi Razkolnika tudi sama aktivna. Ko jo obišče naslednjega dne, je njeno obnašanje povsem drugačno. Bolj je trdna, na Razkolnikove izzive odgovarja s citati iz Svetega pisma. Ko prizna zločin, ga nemudoma pozove, naj se preda oblastem in pokori. Svojo versko razlago nedvoumno postavlja pred njegov racionalizem.

V Sibiriji se je Razkolnik ne trudi več preglasiti. Spoštuje njeno odločitev, da ga spremlja v prestajanju kazni. Uredi celo, da biva v boljših razmerah. Dostojevski je v slogu drugih ruskih sodobnikov ustvaril žensko, ki se jo mora posnemati. Žensko, ki se žrtvuje za moža. Na koncu se Sonja sama poistoveti z Lazarjem³: »Bila sem mrtva, a Bog me je obudil« (Blake 2006, 254-267).

³ Sonja Razkolniku bere zgodbo o Jezusovem obujenju Lazarja. (Jn 11, 1-44)

1.3 Analiza in primerjava glavnih likov

Sonja in Rodion izhajata iz revnega okolja, kjer se vsak po svoje prebijata skozi življenje. Nihče izmed njiju ne počne tistega v čemer bi užival ali bi si vsaj želel. Rodion zato začne s skrajno pasivnim in brezciljnim življenjem. Njegov lik je v današnjem času izredno aktualen. Podoben je množici mladih odraslih, ki ne najdejo zaposlitve, ne dokončajo študija, posledično težko živijo normalno partnersko življenje in iz pasivnega življenja zapadejo v duševno bolezen. Odvrčanje od neke nesreče ali omamljanje, nesreče same ne izbriše, izbriše se le stanje neugodja. Stiska je del človeškega življenja. Oddvojiti jo, bi pomenilo odvzeti življenju formo. Človek, ki težave rešuje z odvrčanjem ali omamljanjem, lahko zapade v apatijo. Človek mora, takrat, ko je to neizogibno, vzeti križ in ga prenašati (Zalokar Divjak 2004, 33).

Rodion je izbral na prvi pogled najlažjo rešitev. Svojo bolečino je utapljal v odvrčanju, naravne okvire vrednot pa je zamenjal s svojim sistemom, kar ga je pripeljalo v duševno in gmotno stisko. Ko sam pri sebi išče rešitve za Sonjino prihodnost, v svojem slogu najde tri: »Trojna pot ji ostaja, da skoči v vodo, da zaide v umobolnico ali pa, da se naposled vrže v razvrat, ki zastruplja um in okamnejuje srce« (ZIK 141).

Sonja se iz podobnega stanja rešuje s ciljem – preživljati družino. Sprijazni se z žrtvovanjem svojega telesa. Kljub temu živi bolje in lažje, saj preko svojega trpljenja pomaga drugim. »Ne obstaja situacija, ki se ne bi dala oplemenititi ali z ustvarjanjem ali s trpljenjem«, je zapisal Goethe. Oba glavna lika torej izhajata iz podobnega okolja, oba trpita v svojem stanju. Največja razlika med njima je način kako prenašata svoje trpljenje.

2. Učenje odraslih

Andragogika je sorazmerno mlada veda, ki kot znanstvena disciplina raziskuje izobraževanje odraslih kot intencionalno dejavnost in učenje odraslih kot priložnostno izkušensko učenje. Gre za sistem, ki je sestavljen iz treh plasti. Andragogika je polje vedenja, raziskovanja vzgoje, izobraževanja in učenja odraslih. Izobraževanje odraslih je definirano kot procesi učenja, ki so namerni in organizirani, zadajajo si cilje, želijo nekaj spreminjati glede na osebna ali javna pričakovanja, zanj so značilne sistematičnost, načrtnost in zavestnost. Učenje odraslih pa se dogaja v času in prostoru, kjer človek biva, doživlja svoje okolje se giblje, ustvarja; je del vsakdanjega življenja (Ličen 2009, 20-21).

2. 1 Cilji izobraževanja odraslih

Cilji izobraževanja odraslih so različni. Odrasli se izobražujejo zaradi različnih potreb po znanju, spretnostih in nadaljnjem razvoju osebnostnih lastnosti. Njihovo pridobljeno znanje, spretnosti in osebnostne lastnosti pripomorejo k razvoju družbe, k boljšim odnosom, najbolj pa izoblikujejo njih same. Izobraževanje odraslih skrbi za družbeno in individualno dobrobit odraslih. Izobraževanje odraslih ima tri poglavitne cilje. Prvi je humanističen, kjer je izobraževalni in vzgojni del vezan na raznovrstni razvoj osebnosti posameznika. Je notranji cilj, ki je najožje povezan z znanjem, vrednotami, s spretnostmi in navadami. Humanistični cilji naj bi omogočali čim bolj razvito osebnost in razvijanje posameznikovih značilnosti: spoznavne, emocionalne, motivacijske in telesne (Govekar Okoliš in Ličen 2008, 19). Cilj naj bi bila razvita osebnost, ki lahko izkorišča svoje subjektivne zmožnosti, se lahko realizira, postane to, kar želi, se lahko neprestano razvija in izpopolnjuje. Pomembno je, kako posameznik razvije svoj sistem vrednot, odnos do sebe in do sveta, izoblikuje emocionalno trdnost, zmožnost za razvijanje dobrih in pozitivnih osebnostnih lastnosti, se zna učiti in samostojno načrtovati (20).

Naslednji so ekonomski cilji. Gre za usklajenost izobraževanja s potrebami na trgu dela ter kakovost potrebnih kadrov. Tretji cilji so socialni. Usmerjeni so v pospeševanje posameznikovega socialnega položaja in razvoj družbe glede na odnose, ki v njej

prevladujejo. Eden najpomembnejših rezultatov posameznikove socializacije so stališča in vrednote, ki narekujejo posamezne odnose, vloge in način življenja med ljudmi v družbi. Ekonomski in Socialni cilji so zunanji cilji izobraževanja odraslih (Govekar Okoliš in Ličen 2008, 20).

2. 2 Koncept odraslosti

Odraslost je zelo relativen pojem, ki se skozi čas močno spreminja. Včasih se je začela po končanem otroštvu, nekje po petnajstem letu. Z moderno dobo se razvije mladost kot novo obdobje in s tem odraslost premakne v dobo, ki sega daleč čez čas biološkega dozorevanja. Pri tem ne gre za obdobje stabilne zrelosti, temveč čas med otroštvom in starostjo, ki ni homogeno in ima še vedno možnost razvoja (Ličen 2009, 32).

Enotnih meril za določanje odraslosti torej ni. Pri določanju biološke zrelosti se najpogosteje uporablja sposobnost spolne reprodukcije. V pravnem smislu so ljudje odrasli pri osemnajstih ali enaindvajsetih letih, ko jim družba dovoli opravljati vse socialne vloge (volilna pravica, vojaški obvezniki, poroka), v ekonomskem smislu pa ekonomska samostojnost. Slednja ima zelo širok razpon, saj se nekateri finančno osamosvojijo takoj po zaključenem šolanju, drugi v tridesetih ali kasneje, tretji sploh ne (33).

Erik Erikson je v svoji znani teoriji psihosocialnega razvoja pojmoval osebni razvoj kot prehod skozi vrsto stadijev, pri čemer vsak uspešno razrešen stadij pomeni večjo stopnjo osebne integriranosti. Nerazrešeni konflikti se prenašajo v naslednjo fazo in tako otežujejo razvoj. Prehod v vsak nadaljnji stadij s seboj prinese krizo, saj gre za kvalitativno spremembo z drugačno vsebino, novimi sposobnostmi in nanje vezane razvojne konflikte. Kriza je normalen pojav, saj nova vsebina zahteva določeno mero energije, zlasti, če predhodni stadij še ni bil uspešno zaključen. Stadiji so obdobja v katerih se določene sposobnosti pojavijo prvič in se njene komponente integrirajo do stopnje, ki omogoča razvoj novih sposobnosti. Vsak sestavni del naj bi bil biološko programiran, družba nanj lahko pozitivno vpliva, zaporedja pojavljanja sposobnosti pa ne more spremeniti. Vsak človek mora torej skozi vse stadije, a ni nujno, da uspešno.

Uspeh v predhodnem stadiju omogoča večji uspeh v naslednjem (Poljšak Škraban 2006, 492).

Na vsaki stopnji Eriksonove lestvice se oblikuje del identitete glede na to, kako se razreši kriza: bolj v eno ali v drugo skrajnost. Otroci, ki so v družini prikrajšani ne dosežejo vseh stopenj, mnogokrat v razvoju celo nazadujejo. Prvi stadij takih otrok je temeljno nezaupanje. Temeljno zaupanje se gradi v prvem letu življenja, a taki ljudje tudi v odrasli dobi izražajo strašno nezaupanje do vsega, kar jih obdaja. Odklanjajo stike z drugimi, v odnosih so hladni in zadržani. To vodi v samotarstvo, paranojo in depresivnost. Drugi stadij je sramežljivost namesto avtonomije. Avtonomnost (samostojnost) otrok pridobiva v drugem letu življenja. Otrok, katerega starši so preveč zaščitniški in vzgajajo s prepovedmi, je v odrasli dobi sramežljiv, zunanje okolje dojema, kot nekaj nezaželenega, zato ni sposoben kontrolirati svojega vedenja. Tretji stadij je občutek krivde namesto iniciative. V obdobju od tretjega do petega leta pride do konflikta med otrokovo željo neodvisno spodbuditi aktivnosti in občutki krivde zaradi nezaželenih ali nepričakovanih reakcij, ki so jih te aktivnosti sprožile. V nefunkcionalni družini, kjer je otrok ignoriran, zasmehovan in zasut s prepovedmi, starši pa izvajajo nekonsistentno vzgojo, človek odrase z občutkom krivde. Umakne se v konformizem in pasivnost, zanje je značilno tudi pomanjkanje moralne odgovornosti. Četrty stadij je občutek manjvrednosti v primerjavi s samozaupanjem. Od šestega do dvanajstega leta postane igra premalo. V porastu je želja po potrditvi njihovih sposobnosti, ki so podobne odraslim. Otroci, ki se trudijo z dobrim zgledom pritegniti pozornost in jim to ne uspe, kmalu ugotovijo, da tega ne dosežejo na lep način. Starši reagirajo zgolj na negativna dejanja, zato to navado s seboj prinesejo tudi v odraslo dobo. Peti stadij je konfuzna osebnost, namesto jasne identitete. V obdobju adolescence pride do večjih telesnih sprememb in sprememb v pričakovanju družbe. Fantje svojo osebnost navadno gradijo na zgledu očeta, dekleta na zgledu matere. Otroci težavnih staršev se težko kvalitativno osebno razvijejo. To jim lahko uspe s pomočjo pomembnih posameznikov za življenje (učitelji, sorodniki,...). Šesti stadij je izolacija namesto intimnosti. V zgodnji odrasli dobi se pojavi kriza intimnosti. Šele, ko ima človek dobro oblikovano identiteto, lahko vzpostavlja prave intimne odnose na telesni, intelektualni, čustveni in duhovni ravni bodisi v romantičnih ali prijateljskih odnosih. Otroci, ki so rasli v družini s slabimi odnosi so redko zmožni intimnosti ali/in

prijateljstva. V razmerjih gredo v eno ali drugo skrajnost. Ali so odvisni ali se v zaščiti svoje psevdointegritete, izolirajo. Sedmi stadij je sebičnost namesto plemenitosti. Človek se mora v zreli odrasli dobi osamosvojiti, postati kreativen, ustvarjalen in ploden. Potrebuje občutek, da je nekomu potreben, da je ponosen na to, kar je ustvaril in za kar skrbi. Šteje posameznikov prispevek k družini, skupnosti, na delu, v celotni družbi, ustvarjalnost, ki zagotavlja prihodnost novi generaciji. Psihosocialna kriza se v teh letih izrazi v stagnaciji, okupiranosti s samim seboj in samoabsorbiciji. Tak človek navadno ostane nevezan, kar je posledica nesposobnosti navezovanja stikov in stopanja v intimnejše zveze. Osmi stadij je razvoj neintegrirane osebnosti nasproti integrirani. Ta stadij napoči v času, ko se človek poklicno upokoji. Nastopi kriza integritete, kriza soočanja s koncem življenja. Človek se zave svoje minljivosti in išče smisel preživetega življenja. Takrat si sestavlja bilanco in glede na način življenja, kot ga je živel dotlej, živi preostanek življenja. Ljudje s psihosocialnimi težavami čutijo, da jim življenje še mnogo dolguje, so nezadovoljni z vsem, kar se dogaja okrog njih in s samimi seboj (Perko 2007, 37-53).

Za razliko od otrok, odraslim pešata vid in sluh, povečuje se tudi odzivni čas, a to večinoma ne pogojuje učenja in ni nepremostljiva ovira, saj odrasli stvari počnejo s premislekom. Problemov ne rešujejo impulzivno, ne zdi se jim črno-beli. Bolj realistično sprejemajo svoje dobre in slabe lastnosti ter dobre in slabe lastnosti drugih (Ličen 2009, 48-50).

Učenje odraslih ima v primerjavi z učenjem otrok svoje prednosti in slabosti. Glede na časovno obdobje, v katerem se odvija roman *Zločin in kazen*, Razkolnika lahko umestimo v odraslo dobo. Po Eriksonovi lestvici spada v šesti ali sedmi stadij osebnostnega razvoja.

2.3 Učne metode Sonje Romanovne

Razkolnika težko umestimo v andragoški proces ali proces izobraževanja odraslih, saj ni bil del organiziranega izobraževanja. Sonjine vplive lahko proučujemo z vidika učenja odraslih, ki poteka v njihovem vsakdanjem okolju. Analiza teksta književnega

dela nam podrobneje predstavi Sonjin neformalni učni proces pri katerem pa nehote uporablja klasične in manj klasične učne pristope.

Sonja spregovori šele v četrtem delu, a njene besede imajo moč. V tem primeru težko govorimo o klasični metodi ustnega razlaganja, uporablja pa nekatere njene poteze: pripovedovanje, opisovanje, pojasnjevanje in razlago, prežeto s pogovorom (Tomič 2000, 89). Primer: »Od Boga ste se odvrnili, pa vas je udaril in predal peklenščku!« (ZIK 178) Uporablja primere iz svojega življenja, jih opisuje in na podlagi lastnih izkušenj predlaga rešitve.

Uporablja dialoško metodo / metodo pogovora, ki je v primeru individualnega poučevanja logična (Tomič 2000, 92). Poteka po sistemu vprašanj in odgovorov. Primer: »Ubijati, da imate pravico?« (ZIK 179) Sonja vztrajno zastavlja vrsto etičnih vprašanj na katere je pravilen le en odgovor. Na mnoga izmed njih Rodion ne odgovori, na mnoga odgovori z novim vprašanjem. Odgovore pozna, na njih še ni pripravljen. Podaja mu moralno povratno informacijo, ki je ne želi slišati. Z vztrajnim ponavljanjem vprašanj ga prepriča, da si na koncu tudi sam izpraša vest in se preda. Gre za metodo instruktivnega ali poučnega razgovora (Tomič 2000, 94).

Na Rodionovo željo, Sonja iz Janezovega evangelija prebere zgodbo o Lazarju. Svojo najljubšo zgodbo iz Svetega pisma prebere nadvse čustveno. Globoko vernost izkaže s posebnim poudarkom na besedah: »Da, Gospod! Verujem, da si Kristus, sin Božji, ki je imel priti na svet!« (ZIK 144) Po tem dogodku Rodion že poprej znano zgodbo vidi povsem drugače, ne zaradi spremembe svojega razumevanja, temveč zaradi globoke vere, ki jo začutil iz njenih besed. Uporabljena je metoda dela s tekstom (Tomič 2000, 97).

David Kolb je utemeljitelj izkušnjskega učenja, ki ga definira kot proces, v katerem se znanje ustvarja prek transformacij izkušenj. Njegov štiristopenjski model učenja sestavljajo: konkretna izkušnja, razmišljujoče opazovanje, abstraktna konceptualizacija in aktivno eksperimentiranje. Pri tej vrsti učenja je bistveno prehajanje od ene stopnje k drugi (Tomič 2000, 100-101).

V srečanjih Sonje in Rodiona vse temelji na konkretnih resničnih življenjskih izkušnjah dveh posameznikov, ki jih z vztrajnim analiziranjem in aktivnostjo predelata ter se iz

njih učita. Sama metoda ima možne pozitivne učinke, saj spodbuja motivacijo, dviga osebno zavzetost, poveča empatijo, spreminja utrjena stališča razširja perspektivo pogleda in pomaga pridobiti komunikacijske prednosti (Tomič 2000, 102). Na našem primeru je imela metoda izkušenjskega učenja vse navedene pozitivne učinke. Učinkovala je tako na »učenca«, kot na »učiteljico«.

Razkolnik je iz točke, ko je že razmišljal o samomoru, dobil motivacijo za spremembo. Opustil je lastno teorijo in spremenil pogled na svet. »Saj tudi jaz vem, da ni uš.« (ZIK 176) Kot mladenič, ki se je na lastno željo odtujil do ljudi, posledično išče Sonjino družbo, z njo – na svojo pobudo predeluje pomembna življenjska vprašanja (ZIK 171). Sonja je pridobila motivacijo za odcepitev od izkoriščevalske družine. S potjo v Sibirijo je opustila službo prostitutke in si s težaškim delom gradila novo, spodobnejše življenje (ZIK 208).

Gledano skozi Eriksono teorijo ugotovimo, da je odnos njene nefunkcionalne družine v njej spodbudil občutek krivde. Ta občutek je težko prenašala, celo tako, da se je zaradi želje po gmotni preskrbi družine podala v prostitucijo. Odvrčala se je od jedra težav in si posledično nakopala nove. Neustrezna vzgoja ji je privzgojila tudi občutek manjvrednosti, zaradi česar se je kljub zavedanju, da jo izkoriščajo, prepustila nesmiselnemu trpljenju. V času sedme Eriksonove faze je razrešila pretekla vprašanja in iz sebe uspela narediti kreativnega in plemenitega človeka, sposobnega partnerskega odnosa.

2.4 Učenje z zgledom

Albet Bandura je postavil teorijo učenja s posnemanjem, ki temelji na tem, da se ljudje učimo drug od drugega na različne načine: z opazovanjem, posnemanjem ali preko »modelnega« učenja pri katerem gre za izpostavljenost modelu, ki kaže neko določeno vedenje. Opazovalec je z modelom v stiku, nato osvoji določene nagibe, se z vedenjem strinja in ga sprejme. Če je opazovalec torej dovolj motiviran, nastopi posnemanje. Po njegovi teoriji se ljudje lahko naučijo vedenjskih vzorcev zgolj z opazovanjem drugih ljudi. Osebnost posameznika je posledica okolja, obnašanja in posameznikovih psiholoških procesov (Bandura 1971, 3-6).

V primeru učnih metod Sonje se zdi teorija modelnega učenja najmočnejše zastopana. Razkolniku je s svojo moralno držo vzor. V njunih srečanjih je odkril dobre elemente njenega vedenja, se z njimi strinjal, jih najprej deloma osvojil in jo na koncu začel posnemati.

Učenje s posnemanjem je temeljna oblika učenja ne le pri ljudeh, temveč tudi pri drugih vrstah. Na ta način posnemamo pokončno hojo, prve pesmice, materin jezik itd. Z odraščanjem se človek odloča za vzornike, ki jih bo posnemal in tiste, ki jih je prerasel. Gre za izkustveno učenje z opazovanjem, posnemanjem in ponavljanjem z namenom učenja novih veščin na zavednem in nezavednem nivoju. Učenje z modeliranjem je vživljanje v neko drugo osebo in posnemati njene uspeh obetajoče lastnosti. Pri tem je pomembno biti kritičen do svojega »idola« (Tomažin 2004, 230).

Napoleon je bil razkolnikov idol. V njem je videl osvajalca, ki je za dosego cilja šel čez vse, brez moralnih pomislekov. Svojega idola je poznal po branju o njegovih uspehih. Ugotovil je, da ob oklevanju ne bi osvojil ne Toulona, ne Egipta. Zato tudi sam iz sebe ne bo naredil ničesar, če ne bo storil koraka – ubil starko, ki mu je na poti. Predstavljal si je, da bi Napoleon to storil (ZIK 175). Vživljal se je v nek lik, ki ga ni poznal, pripisoval mu je določene lastnosti, ki verjetno sploh niso bile resnične. Do idola ni bil kritičen, služil mu je za razvoj teorije. Na koncu je ugotovil, da ni Napoleon, saj on ne bi okleval, ampak nujno dejanje brez pomisleka izvršil. Kljub temu je bil še vedno ujet v t.i. modelno učenje (ZIK 179).

Do Sonje je že pristopil kritično. Najprej je nanjo gledal kot zaznamovano žensko, neetičnega ravnanja. To se mu je v nekem trenutku zdelo sprejemljivo, celo privlačilo ga je dejstvo, da je prestopila mejo (ZIK 141). V drugi fazi ga je presenetila njena globoka vera. Takrat je verjel, da je slaboumna (ZIK 142). Po koncu prvega obiska je nanjo postopoma začel gledati z drugimi očmi. S svojim krotkim, ponižnim, a trdnim značajem ga je presenetila. Bila je človek, ki se ji je moral izpovedati. Po izpovedi je postopoma prehajal na pot, ki mu jo je pokazala Sonja. Ker je bila to težja izbira, je okleval. Po notranjem boju s samim s seboj je v njej videl odrešitev in se po njenem nasvetu odločil predati. Z jemanjem slovesa je stopil v njen model, a bil je še šibak (ZIK 198). Zares sta na skupno pot odšla na koncu romana, ko je po letu Sibirske kazni, Razkolnik doživel spreobrnjene (ZIK 208).

3. Razkolnikovo stanje

Večkrat se v romanu pojavi opis Razkolnikovega duševnega stanja. Razlika med življenjem pred in po zagrešenem umoru je v tem, da se simptomi bolezni še stopnjujejo. Razdražljivost, zaprtost vase in strah pred ljudmi so posledica dejstva, da se je psihično in fizično zapustil, posledično pa še zagrešil zločin (ZIK 49).

3.1 Brezdelje

Fant je večino časa preživel v postelji. Že pred časom je prenehal s študijem, delati se mu ni ljubilo, opustil je vsakodnevne opravke. »Zadnji mesec sem po vse dni v kotu ležal in premišljeval.« (ZIK 50) Ker v dolgotrajnem brezdelju kot oseba vidno propada, gospodinjska pomočnica Nastasja predlaga, da si najde delo. Ker se mu ne da ukvarjati s poučevanjem otrok odvrne, da poučevati ne more, ker nima škornjev (ZIK 70). Lenoba v romanu nastopa na več mestih. Za brezdelneža bi lahko označili tudi Marmeladova in Katerino Ivanovno. Oba sta opisana kot človeka, ki živita na račun drugih. Marmeladov zaradi alkoholizma večkrat izgubi službo, posledica je strašno brezdelje (ZIK 61). Katerina Ivanovna »hodi po izbi sem in tja in lomi roke.« (ZIK 62) Ženska je sicer jetična, a bolezen jo pri tepežu otrok ne ovira. »Če otroci jočejo, jih tepe.« (ZIK 63)

Razumihin je kot nasprotje ostalim likom predstavljen kot nenavadno prijeten, delaven in vesel fant (ZIK 75).

Razkolnik trdi, da delo povprečnega človeka ni smiselno. Zbiranje kapitala gre počasi. Petice mu ne dišijo, želi si hitrega dosega cilja. Ta se mu je po njegovem mnenju obetal ob umoru Aljone Ivanovne. Z denarjem bi lahko začel »Napoleonsko življenje«, ter preživljal mati in sestro (ZIK 75). Naivno je pričakoval in verjel, da lahko vse doseže zgolj z enim dogodkom. Ni se zavedal, da na potu k Najvišjemu, ki je edini pravi cilj ničesar ne moremo preskakovati. Je lestev po kateri se lahko vzpenjamo le prečko za prečko. Pravi cilj je popolna ljubezen, ki prežene ves strah. Takrat ne živimo več iz

strahu, iz pričakovanj drugih, temveč v sozvočju z lastnim bistvom (Grün in Dufner 2008, 44).

3.1.1 Pasti lenobe

Lenoba je glavna ovira duhovne rasti. Če jo premagamo, je premagovanje drugih ovir, peresno lahko. Lenobo pa je odkriti težje kot si mislimo. Njena glavna oblika je strah. Predvsem strah pred spreminjanjem stanja v katerem smo, strah pred tem, da bi izgubili kar imamo, če si bomo drznili iti naprej. Tako lahko lenobo najdemo tudi pri človeku, ki dela 12 ur na dan, se vmes posveča še bližnjim in hobiju. Gre za strah pred delom, ki bi ga moral opraviti, da lahko vzpostavi novo raven bivanja. Posledica lenobe, je hiter zaključek terapij oseb, ki ugotovijo, da bo za osebno rast potrebno garati in iti skozi življenjske spremembe. Lenoba ima za svojo posledico zlo. Zlo, ki resnično obstaja. Nahaja se v ljudeh, ki se s sovraštvom odzivajo na dobroto in svetlobo, saj jih slednja kaže v takšni luči, kot so. Svetlobo so pripravljene uničiti v izogib bolečini, ki spremlja takšno zavedanje samega sebe. Zlo je lenoba v najbolj ekstremni obliki. Zlo je uporabljanje sile, vsiljevanje svoje volje drugim v smislu preprečevanja razširitve svojega jaza na drugega. Zlo je nasprotje ljubezni. Kljub stalni prisotnosti zla, le to ni učinkovita družbena sila. V veliki sliki človeškega razvoja se izjalovi, saj vsaka duša, ki jo zlo uniči, pomaga k odrešitvi drugih. Nenamerno je svetilnik, ki druge opozarja, naj se izognejo njegovim čerem (Peck 1990, 208-210).

»Hudič naj te vedno najde zaposlenega. Nečisti duh ne vstopi v hišo, razen če jo najde prazno,« je zapisal Peter iz Celee, benediktinski menih in škof. Brezdelje v človeka vabi nekoristne misli, postane notranje nemiren, raztresen. Brezdelje človeku jemlje dostojanstvo in jemlje veselje do življenja. S tem izgublja tudi odsotnost odnosnosti, ki je nevarna. (Grün in Ruppert 2016, 20) Človek, ki živi v brezdelju pade iz življenjskega ritma, izgubi red in ravno pravšnjo napetost, ki človeka drži pokonci. (Grün in Ruppert 2016, 5) Trdo delo, v potu svojega obraza jesti svoj kruh (prim. 1 Mz 3,19), sodi k bistvu človeka.

3.1.2 Sadovi dela

Delo se opravlja zaradi gmotnih koristi, a pravi pomen dobi v povezavi z nasprotnim polom, molitvijo. Oba pola izhajata iz istega izvira, oba iz istega izvira črpata. Gre za delo, ki ne izhaja iz častihlepja, temveč iz Svetega Duha. Tako delo bogato rodi tudi v vsej okolici osebe in ne povzroča utrujenosti (Grün in Ruppert 2016, 7). Razkolnik brezdelju navkljub trpi za utrujenostjo. Razlika je med utrujenostjo, ki nam poda notranji mir in izčrpanostjo, ki je posledica bolnega življenjskega vzorca. Pri njegovi izčrpanosti gre za duševno izčrpanost, saj nima več ničesar, iz česar bi črpal. Benedikt je zapisal: »Brezdelje je sovražnik duše. Zato se morajo bratje zaposliti: ob določenih časih z ročnim delom, ob določenih drugih urah pa z molitvenim branjem Svetega pisma.« (20)

Sonja ne živi v brezdelju. Ravno nasprotno. Svojo ljubezen do drugih izkazuje prav preko dela, podobno kot menihi, ki so trdo delali zaradi izpolnitve zapovedi ljubezni do bližnjega. S sadovi svojega dela so lahko pomagali drugim (16). Gre za konkretno pomoč, ki jo človek lahko ponudi sočloveku. Sadovi njenega dela na Razkolnika niso vplivali direktno, temveč posredno. V njej je imel vzor človeka, ki z nedostojanstvenim delom živi boljše življenje kot on, saj življenje osmišlja z ljubeznijo do sočloveka.

3.2 Duševna bolezen

Razkolnik je sprva opustil študij, nato delo in vsakodnevne opravke. Zaprl se je v svoje stanovanje in načrtno prekinil stike z ljudmi. Brezdelje ga je pripeljalo v stalno tuhtanje, razvijanje novih idej in posledično do njemu lastne teorije o dveh vrstah ljudi. V svojo teorijo je sprva resnično verjel, zato je vse njej slično povezoval v svojo zgodbo. Idejo je dobil med poslušanjem gostilniškega pogovora. Fanatičen je postal do točke, ko je naključja kot je npr. srečanje Lizavete, razumel kot namige za svoje poslanstvo (ZIK 84). Začele so se pojavljati čudne sanje, ki jih je mešal z realnostjo (ZIK 177).

Zaradi močnega notranjega boja je vedno težje nadzoroval svoje telo. Duševna bolezen se je kazala v mrzlici, vrtoglavici, opotekanju in neracionalnem vedenju. Potlačene vsebine v človeku se pogosto javljajo z neprijetnimi telesnimi znaki, kot so vrtoglavice,

potenje,... Človek se večno ne more obvladati. S strahovi se mora soočiti. Bolezen pogosto vabi k dialogu saj nas opozarja, da ne živimo prav, da živimo v nasprotju s svojo poklicanostjo (Grün in Dufner 2008, 80).

Duševna bolezen se začne s simptomi, ki jih sami opazimo še preden nas na to opozori okolica. Grde sanje, napadi anksioznosti in depresije so znaki, ki spodbujajo našo zavest naj se zave, da je z nami nekaj narobe. Simptomi so manifestacija milosti, opomnik človeku, da je na napačni poti, da njegov duh ne raste. Simptomi niso bolezen. Mnogi jih želijo odpraviti s tabletami, olajšati z alkoholom ali drogami in so pri tem dokaj neuspešni, saj ne zdravijo bolezni. Le tisti, ki za simptome sprejmejo odgovornost, se z njimi soočijo, sprejmejo njihovo milost. Tisti, ki so se pripravljene podati na trnjevo pot pravega ozdravljenja čaka bogata nagrada. Nanje je mislil Kristus v besedah: »Blagor ubogim v duhu, kajti njih je nebeško kraljestvo.« (Mt 5,3) Tudi besede »Veliko je poklicanih, a malo izbranih,« (Mt 22,14) je izrekel Kristus. Veliko ljudi trpi za duševnimi motnjami, a le redki se zares pozdravijo. Kljub temu, da jim ob strani stoji sodobna medicina in najboljši psihologi, se ljudje v resnici ozdravijo ali ne-ozdravijo sami. Pri tem je pomembna »volja do rasti«, ki jo v znanstvenih člankih redko zasledimo. Brez volje, se tudi pacientu z najlažjo obliko motnje, stanje ne bo izboljšalo, saj se ne bo premaknil niti za milimeter. In obratno. Z voljo se lahko pozdravi tudi najbolj kroničen psihiatrični bolnik (Peck 1990, 213).

Psihični pritisk je močno odzvanjal v njegovem telesu (ZIK177). Po storjenem umoru se je stanje še poslabšalo. Prestavljal si je, da ga bo po izvršitvi prevevalo zmagoslavje, realnost je bila drugačna (101). Poslabšanja duševne bolezni se je zavedal, zanj je krivil slabe živce. Globoko v sebi je vedel, da ga peče vest. Tega si zlahka ni priznal, saj takemu priznanju sledi ugotovitev, da ni nadčlovek (154). Duševne rane so kljub bolečini priložnost za osebno rast. Naše rane nas usmerjajo k Bogu iz vsega negativnega pa se človek lahko preobrazi v vir blagoslova zase in za druge. Če se soočimo s svojimi poškodbami, lahko bolje razumemo sebe (Grün in Dufner 2008, 16).

Razkolnika je v zločin ob zavedanju, da ne ravna prav, vodila močna notranja sila. »Sicer pa, kako nizkotno je vse to. O, Bog kako je odvratno.« (ZIK 55) Človek sam izbere stališče do samega sebe. Ko to naredi, se v resnici postavi na stališče do lastnega telesa, duševnega stanja in determinant. Sam si prosto izbira značaj in to ga naredi

človeka. A je odgovoren za to, kar je naredil iz sebe. Zmožnost, da se postavimo na tako stališče, je tisto, kar nas naredi za človeška bitja (Frankl 1994, 23).

3.2.1 Vzgoja za odgovornost

Razkolnik se je zavedal, da je njegova teorija moralno sporna, zavedal se je možnih posledic storjenega zločina. Zavedal, da je za njegovo gmotno stisko kriva lenoba, enako za pridobitev zaposlitve, saj ni dokončal šolanja. Človek je ob polnem zavedanju počel dejanja, ki ne prinašajo pozitivnih rezultatov, svojega vedenja ni imel namena spreminjati kljub zmožnosti uvida v posledice. Posledično ugotovimo, da je bil samo on odgovoren zase (ZIK 49).

Odgovornost je vselej izrazito osebna, kajti nihče je ne more prevaliti na drugega, nihče je nikomur ne more odvzeti. Človek pa ni odgovoren zgolj za storjene, temveč tudi za nestorjene oz. opuščene dejavnosti. Odgovoren je torej tudi za tisto, česar ne stori. S tem je povezana tudi človeška moralna podoba. Za človeka je pomembno deljenje odgovornosti, preko katere skrbimo zase in za druge, izkazujemo spoštovanje in si pridobimo samospoštovanje (Kosmač Brezar 2013, 199).

Sonja je Razkolnika z zgledom odgovorne ženske učila odgovornosti. Prav s tem si je pridobila Razkolnikovo spoštovanje, morda je z odgovornim življenjem ob moralno spornem poklicu lahko sploh normalno živela. Razkolnik se je naučil odgovornosti, sprejel križ, ki ga je čakal in si pridobil pozitivno mnenje o sebi in življenju na splošno. S pomočjo aktivacije je izšel iz stanja apatije, celo duševne bolezni in popolnoma spremenil življenje (ZIK 207). Ljudje imamo različne potrebe in želje. Odgovorne in moralne odločitve niso vedno z njimi v simbiozi. Lahko so tudi naporne. A rezultati so dolgoročno boljši. Odgovorni koraki v življenje izvirajo neposredno iz praznovanja in zahvaljevanja za dotedanjo uspešnost (Gerjolj 2006, 302).

3.2.2 Diagnoza: shizofrenija

V več znanstvenih člankih najdemo Razkolnikovo duševno stanje diagnosticirano s shizofrenijo. Avtor opisuje vse ključne simptome te bolezni (Uwasomba 2009, 145). Osebnostne značilnosti človeka s shizofrenijo se kažejo kot pasivnost, introvertiranost, čustvena hladnost, pomanjkanje zanimanja in pripravljenosti za navezovanje socialnih

odnosov. Takšni bolniki navadno nimajo tesnih prijateljev, ne partnerja, večinoma se izogibajo skupinskim dogodkom. Zatekajo se k ogledom filmov, televizije, poslušanju glasbe z izključitvijo socialnih aktivnosti. Nekateri bolniki lahko kažejo nenaden pojav obsesivno kompulzivnega vedenja, pri drugih se lahko pojavijo pritožbe glede slabega telesnega počutja, kot so glavoboli, bolečine v križu ali mišicah, šibkost in prebavne motnje. Bližnji lahko opazijo, da se je človek spremenil in ne funkcionira več kot prej. V tej fazi lahko bolnik začne razvijati zanimanje za abstraktne ideje, filozofijo, okultna in religiozna vprašanja. Dodatni predbolezni znaki lahko vključujejo nenavadno vedenje, neustrezno čustvovanje, nenavaden govor, bizarne ideje in nenavadne zaznavne izkušnje (Pretnar Silvester 2006, 18).

Danes se bolnike z diagnosticirano shizofrenijo zdravi z zdravili, psihoterapijo in z dejavnim vključevanjem bolnika v psihosocialni prostor. Ob tem pravilno zastavljena terapija skuša čim bolj zmanjšati psihotične manifestacije in bolniku omogočiti čim bolj harmonično bivanje v njegovem naravnem okolju. Pomagati mu je treba, da se temu okolju uspešno prilagaja kljub svoji občasni ali trajni drugačnosti in da uspešno premaguje številne neizbežne frustracije. Cilj terapije pa je tudi ta, da takšnega bolnika z razumevanjem in naklonjenostjo sprejema tudi njegova družina in drugi ljudje (Pretnar Silvester 2006, 19-20). Iz zapisanega ugotovimo, da je Sonja na Razkolnika po eni strani delovala kot psihoterapevtka, saj je poskrbela za ustrezno vključitev v življenjski prostor, posledično tudi v družbo. Po drugi strani ga je kot partnerka sprejela skupaj z njegovim stanjem in pomagala pri lajšanju bolezni.

Na koncu romana ugotovimo, da Razkolnik od začetka ni bil slab človek. Dolžino prestajanja Sibirske kazni, so mu skrajšali zaradi v preteklosti storjenih dobrih del. V času študija je namreč preživljal jetičnega tovariša, iz požara je rešil otroke, kar mu je na koži pustilo dolgotrajne sledi,... (ZIK 206). Iz zapisanega lahko sklepamo, da so bolezen, brezdolje in osamljenost vplivali na njegovo duševno zdravje ter spremembo osebnosti. Pri zdravljenju in gradnji osebnosti mu je v obliki terapije in družinske sprejetosti pomagala Sonja.

3.3 Samomor kot edina rešitev

Ob potencialni sestrični možitvi z Lužinom, Razkolnik prvič pomisli na samomor. Ne prenese misli na sestrično žrtvovanje zanj (ZIK 74). Po storjenem umoru se želja po končanju življenja še poveča. Zaveda se, da s krivdo ne bo mogel živeti (ZIK 108). Ko vidi samomor ženske na mostu ugotovi, da zanj nima dovolj moči. H končanju življenja napeljuje tudi Sonjo saj ugotovi, da sta v enako brezizhodnem položaju. Najbolj ga preseneti dejstvo, da dekleta ponudba ne pretrese. Iz tega sklepa, da na takšno rešitev misli tudi sama. Iz nadaljnjega pogovora ugotovi, da je razlog, ki ji vliva voljo do življenja odgovornost do Katerine Ivanovne in njenih otrok (ZIK 140).

Iz teksta lahko sklepamo, da se samomor obema zdi možna rešitev. Morda celo racionalna. Podobno mišljenje najdemo pri stoikih za katere smrt ni slabo dejanje, zato je tudi samomor lahko včasih razumen, s tem pa vrlo dejanje, ki mu sledimo. Zlasti Seneka poudarja samomor kot zagotovilo osebne svobode (Sharples 2000, 128).

Glede na Sonjino veroizpoved bi lahko sklepali, da ima do samomora lahko tudi verski zadržek. Patriarh Šenuda III. je samomor izenačil z vsakim drugim umorom. Človek si ne lasti svojega življenja, zato z njim ne more razpolagati kot si želi. Človeška življenja so v Božji lasti, On je namreč Rešenik. Življenje je njegov dar, zato ga mora človek izkoristiti v slavo Bogu. Pravoslavna cerkev zato za samomorilce ne daruje pogrebni svetih maš, saj je bila njihova smrt posledica greha. Izjema so tisti, ki so samomor dokazano storili v stanju nerazsodnosti. Grešniki so tudi tisti, ki izgubijo vero in upanje v življenje. Slednja sta po sv. Pavlu največji vrlini: »Za zdaj pa ostanejo vera, upanje, ljubezen, to troje.« (1 Kor 13, 13) Obup je greh saj pomeni, da je človek izgubil vero v Božje usmiljenje. Pomeni tudi nevero v posmrtno življenje. Vernik se zaveda, da grešna smrt ne pomeni konec vsega, temveč pot v pekel (Shenouda III 1993, 51-52).

Tudi Rimokatoliška cerkev je vedno branila vrednoto življenja in nasprotovala ogrožanju svojega lastnega ali tujega življenja. Zakonik cerkvenega prava iz leta 1917 je vsak poskus samomora celo uvrstil med hudo kazniva dejanja proti življenju. Vsem, ki so se v samomorilnem namenu lotili sebe, se jim je odvzela, če je nastopila smrt, pravica do cerkvenega pogreba. Če pa so ostali pri življenju, so se jim prepovedala častna cerkvena opravila (Slatinek 2013, 454).

Cerkev za vzor postavlja Mojzesa kot opogumljajočo biblično in pedagoško osebnost, saj prihaja iz težkih družinskih in družbenih okoliščin, a v komunikaciji z Bogom in v iskanju smisla v življenju za druge vse do konca živi izpolnjeno življenje in s pogledom v obljubljeni deželo kot integrirana osebnost umre naravne smrti (Gerjolj 2013, 357).

3.4 Primerjava Razkolnika in Marmeladova

Razkolnik v neki beznici sreča Sonjinega očeta, ki v pijači utaplja skrbi. Povedal mu je, da pije, ker je padel najnižje v svojem življenju. Postal je berač. Berače pa se pometa iz družbe (ZIK 57).

Obema likoma je skupna telesna zanemarjenost; razcapana oblačila, slaba osebna higiena (ZIK 57). Skupno jima je tudi dejstvo, da ne čutita več sramu. Marmeladov pove, da je prišel do točke, ko čuti le ponižnost. Vse kar se mu dogaja sprejema s ponižnostjo saj ve, da je za vse kriv sam (ZIK 59). Oba sta želela skrbeti za družino, Marmeladov za Katerino Ivanovno z otroci, Razkolnik za mater in sestro. Oba sta se bližnjim izneverila. Marmeladova je pogubila pijača, Razkolnika brezdelje (ZIK 60). Oba opravičujeta vedenje svojih bližnjih. Za Razkolnika je mati brez dvoma edina sveta stvar, Marmeladov pa kljub zavedanju nasilnosti Katerine Ivanovne, njena dejanja opravičuje (ZIK 63). Razkolnika je njegova bolna ljubezen do družine spravljal ob pamet, obenem je sam ravnal enako zaščitniško (ZIK 65). Ljudje, ki so preživljali težko otroštvo se pogosto še v odrasli dobi čutijo odgovorne za stanje v primarni družini. Če niso imeli optimalnih možnosti za razvoj, so posledično nesrečni. V povezavi z drugimi življenjskimi travmami, taka oseba lahko kaže nevrotične težave: tesnoba, anksioznost, strahovi, impotenca, asocialnost, odvisnost, kriminal (Perko 2011, 341). Tirani in zločinci so praviloma ljudje, ki svojo brutalno otroštvo prenašajo na druge (Grün in Dufner 2008, 14).

Razlikujeta se v cilju, ki ga imata pred seboj. Marmeladov pri ljudeh išče usmiljenja, Razkolnik pa bi se rad dvignil nad množico, saj verjame, da ga bo to osrečilo. Na koncu ga reši prav usmiljenje (ZIK 60). Marmeladov je moški brez hrbtenice. Popolnoma je nemočen in tega se zaveda. Razkolnik je nemočen v svoji duševni bolezni, a v mladostni naivnosti meni, da bo s pomočjo »dejanja«, postal človek višje vrste (ZIK

63). Težave rešujeta različno. Marmeladov se udinja alkoholu, Razkolnik se zapira v svoj svet (ZIK 66). Marmeladov rešitev svojih težav prelaga na druge. Katerina Ivanovna skrbi za dom, Sonja prinaša denar, na koncu računa na prihod Nebeškega kraljestva in Božje usmiljenje. Razkolnik se odloči vzeti usodo v svoje roke (ZIK 67).

Oba povezuje Sonja kot rešiteljica. Marmeladovu pomaga finančno, Razkolniku pa predstavlja moralno avtoriteto, ki jo v tistem trenutku potrebuje. Njen odnos do očeta je uničujoč, do Razkolnika pa rodoviten, saj si nevede vzajemno pomagata.

Oba sta v osnovi dobra človeka. Življenje sta zapeljala vsak po svoji poti. Seneka je zapisal⁴: »Sveti duh prebiva v vsakemu izmed nas, opazovalec in čuvaj naših dobrih in slabih dejanj. Obravnava nas na način, kot ga obravnavamo mi. Noben človek ni dober brez Boga; se lahko kdo dvigne nad usodo, če mu on ne pomaga? Daje nam imenitne in poštene nasvete. V vsaki dobri osebi je to, kakšen je Bog, negotovo, toda v njej Bog prebiva.« (Sharples 2000, 152)

⁴ »Ita dico, Lucili: sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumque nostrorum observator et custos; hic prout a nobis tractatus est, ita nos ipse tractat.« (Seneka 2009, 68)

4. Sonja kot vzor in moralna avtoriteta

Razkolnik v Sonji najde človeka, ki je v enako brezizhodnem položaju. Pred njo je lahko iskren, saj sprva meni, da je kot prostitutka moralno mnogo oporečnejša. Preseneti ga dejstvo, da se pokvarjenost njene duše ni dotaknila. Bila je izredno pozorna in odprta (ZIK 140).

4. 1 Sram

Sram je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika predstavljen kot neprijeten ali neugoden občutek, ki nastane iz zavesti o neprimernosti, nečastnosti lastnega ravnanja (ZRC SAZU idr. 2014). V psihoterapiji je opisan kot poparjenost, pravzaprav sram zaradi začasnega poraza (Kramar 2010, 151). Ta občutek je Razkolnik izgubil s prihodom svojih težav. Ni se sramoval ne svojega izgleda, ne dejanj. Niti ga ni bilo sram po izvedenem umoru (ZIK 50).

Sonja je nasprotje temu. Kot prostitutka se je svojega poklica sramovala. O njem ni želela govoriti, k družini je zaradi sramu pred sosedi prihajala šele, ko se je zmračilo (ZIK 63). Sramuje se ne le svojih, temveč tudi tujih dejanj. Ne prizna surovosti Katerine Ivanovne, čeprav je ta več kot očitna. Njeno ime celo brani (ZIK 136).

V Bibliji je sram pogosto predstavljen kot točka, ki pomeni zavedanje napačnega ravnanja in posledično odpravljanje tega. »Uprl je svoj obraz vanj in strmel, dokler ga ni postalo sram. Božji mož je planil v jok.« (2 Kr 8,11) »Štirinajsti dan drugega meseca so zaklali pashalno jagnje. Duhovnike in levite je bilo sram, zato so se posvetili in darovali žgalne daritve v Gospodovi hiši.« (2 Kr 30,15) Sram je kljub slabi konotaciji predstavljen kot tok zavedanja, ki nosi pozitivne posledice.

Sram je najprej potrebno dojeti, ga prepoznati ter razlikovati od drugih čustev. Polno ga je treba podoživeti in nato začeti iskati vzroke zanj ter jih reševati. Gershen Kaufman je v knjigi *Psihologija sramu* zapisal, da morajo terapevti biti najprej voljni doživeti lastni sram. Šele potem bomo zmogli prepoznati in ovrednotiti sram svojih klientov. Proces

psihoterapije pa izvesti tako, da z njim na ustrezen način delijo podobne izkušnje iz svojega življenja. S tem, da terapevt dovoli bolniku vpogled v svoj intimni svet, postane terapevt skupaj z njim bolj ranljiv, a tudi bolj človeški. Omogoči mu, da se z njim identificira, da se »čuti eno z njim« (Kramar 2010, 152).

Razkolnik se v odnosu do Sonje spremeni. Nastavi mu ogledalo, saj kljub enako težkemu življenju živi etično, ob tem ves čas poudarja zmotnost njegovega razmišljanja in zlo njegovih dejanj. Ob zavedanju lastnih napak se mu povrne občutek sramu. Sram ga je bilo pred ljudmi priznati zločin, ki ga je storil (ZIK 181-199). V empatičnem odnosu oba zdravita svoj sram, nato začneta urejati še vzroke, ki so ju v tako stanje pripeljali.

4.2 Jok spokorjenega

Jok je lahko izražanje dobrih ali slabih čustev. Je način preko katerega očistimo dušo, se postavimo v neko ravnovesje. Razkolnik ni jokal. Ne od sreče in ne od žalosti. Za prvo niti ni imel razloga, slaba čustva pa je izražal z od ljudi odbijajočim odnosom. Sonja je ravnala ravno obratno. Pogosto je opisan njen jok, pa naj bo v povezavi z žalostjo nad očetom, grobstvo Katerine Ivanovne ali razočaranjem nad Razkolnikom. Njen jok ga gane v meri, da pred njo poklekne in ji poljubi noge (ZIK 140).

Ko Sonja ugotovi, da je fant morilec reagira tako, da ga objame. Namesto, da bi ga obsojala se je veselila priznanja krivde. Čutila je, da je odložil veliko breme. Ta presenetljivi dogodek Razkolnika prevzame tako, da po dolgem času zajoka. Njena brezpogojna ljubezen mu je zmehčala dušo (ZIK 172-174). Ob Sonjinem joku se začne spraševati »Zakaj joka? Kaj pa sem ji?« (ZIK 200)

Papež Frančišek je ob obisku kostnice v Sredipolju (Redipuglia) izpostavil zgodbo o Kajnu in Abelu. Kajn ob bratovi smrti ni mogel jokati. Za jokanje bi namreč potreboval spreobrnjenje. Pametni človek spozna svoje napake, jih obžaluje, se spokori, prosi za odpuščanje in joka (Frančišek 2014).

4.3 Usmiljenje

Marmeladova glavna želja je bila najti usmiljenje. Najbolj ga je iskal pri ženi, ki pa mu ga ni izkazovala. Med vsemi ga je našel le pri Sonji, a ne usmiljenja, ki bi mu pomagal na pravo pot. Pri njej je dobil le par rubljev za gostilniški račun (ZIK 66).

Razkolnik s Sonjo sprva ravna neusmiljeno. Zaradi njenega dela sklepa, da je pokvarjena. Z vprašanji o poklicu jo spravlja v zadrego, žali njenega Boga in ji namiguje naj stori samomor. V osnovi sicer ni brez usmiljenja. Usmiljeno ravna z družino pokojnega Marmeladova. Brez lastnega interesa se žrtvuje zanje. Katerini Ivanovni celo podari denar, ki mu ga je poslala mati. Ob tem se počuti, kot bi ponovno zaživel (113). Usmili se tudi jetičnega tovariša, otrok v požaru,... (68). Sonja ga z ljubeznijo in izkazanim usmiljenjem počasi spreminja. Ko jo zares spozna, počasi spreminja svoj odnos (140). V Sibiriji pride do točke, ko ugotovi njen pomen za njegovo življenje in pred njo usmiljeno pade na kolena (207).

Sonja je opisana kot ponižna, krotka in usmiljena. Pred Bogom moramo biti ponižni. Le tako se z njim ne skušamo poistovetiti, le tako ga lahko spoznamo. Ponižnost je zemeljski pol na naši duhovni poti. Krotkost pomeni blagost do sebe in drugih, usmiljenje z lastnimi in tujimi napakami. V njej se vidi, kako človeka ponižno samospoznanje spremeni. Pavel tako opisuje novega človeka, odrešenega po Kristusu: »Oblecite si torej globoko usmiljenje, ponižnost, krotkost in potrpežljivost.« (Kol 3, 12) Krotkost ni nekaj slabega ali šibkega. Je izraz vere v usmiljenega Boga (Grün in Dufner 2008, 106-109).

Papež Frančišek poudarja, da je usmiljenje najmočnejše Gospodovo sporočilo. Izpostavlja evangeljski odlomek o prešuštnici, ki jo Jezus reši z besedami: »Kdor je brez greha, naj prvi vrže kamen vanjo.« (Jn 8,6) Še pomembnejše so besede: »Tudi jaz te ne obsojam. Pojdi in odslej ne gréši več!« (Jn 8,11) V tem odlomku iz Janezovega evangelija zlahka vidimo Sonjo, prešuštnico, ki ne vidi izhoda iz svoje situacije, zaveda pa se potrebnosti usmiljenja. Na drugi strani je Razkolnik, ki se tega ne zaveda, dokler mu ni blizu. Nekateri ljudje, ki na druge in Boga gledajo zviška nimajo potrebe po objemu in odpuščanju. Papež Frančišek piše, da usmiljenje lahko doživi vsak, a doživimo ga lahko le, če priznamo, da smo ga potrebni. Skrivnost Jezusovega

usmiljenja je v tem, da preseže postavo. Ne kaznuje je po postavi. Ne reče ji, da so ji grehi odpuščeni. Priporoča ji, naj ne greši več. Njegovo usmiljenje je osnova za odpuščanje (Tornielli in Franciscus 2016, 7-9).

Frančišek navaja še primer nekoga, ki mu je oznanil Božje usmiljenje, ta pa mu je odvrnil: »Oče, če bi poznali moje življenje, ne bi tako govorili! Storil sem vse mogoče!« Odgovoril mu je: »Toliko bolje! Pojdi k Jezusu. Njemu je všeč, če mu to poveš! Rad pozablja. Ima posebno sposobnost za pozabljanje. Pozabi vse, te poljubi in objame z besedami: »Tudi jaz te ne obsojam. Pojdi in odslej ne gréši več.« Samo nasvet ti da. In če se čez mesec dni spet znajdeš v enakem stanju, se vrni k njemu! Gospod se nikoli ne naveliča odpuščati, nikoli!« Mi smo tisti, ki se naveličamo prositi odpuščanja. Zato moramo moliti za milost, da ne bi nikoli nehali prositi za odpuščanje, ker tudi on ne neha odpuščati.« (Tornielli in Franciscus 2016, 8)

4.4 Trpljenje

Roman je prežet s trpljenjem. Izmed vseh likov je le osebnost Razumihina predstavljena kot vesela in prijetna (ZIK 75). Ostale muči pomanjkanje, bolezen, alkoholizem, nasilje itd. Trpljenje je skupna lastnost Razkolnika in Sonje. Nekako ju poveže na njuni poti. Sonja se mu zanjo zdi primerna, saj v njej vidi brezizhoden položaj, podoben svojemu. Njeno trpljenje ga gane tako, da poklekne in ji poljubi noge. S tem se pokloni vsemu človeškemu trpljenju (140). Sam trpi že dolgo in meni, da se bo stanje izboljšalo, ko prestopi med nadljudi. Trpljenje se žal še poveča in kot edino rešitev vidi samo še končanje življenja (108).

Z idejo se obrne na Sonjo, ki je o tem tudi sama razmišljala. A je svoje trpljenje osmislila z ljubeznijo do družine (140). Sonja pomaga, da Razkolnik sprejme svoje trpljenje in se z njim odkupi. To je zanj edina možna rešitev (180). Celo ponudi se mu, da gresta skupaj v trpljenje, skupaj nosita križ (182). Preden je odšel na policijo se je ustavil pri Sonji in vzel lesen križec, znamenje, da jemlje križ na svoje rame. Križ je že nosil, a drugačnega. Tega si je delil s Sonjo (199). S tem je postala njegova večna sopotnica (202).

V današnji družbi redko zasledimo govor o trpljenju, zlasti osmislenem trpljenju. Naravnani smo k iskanju lažjih rešitev in izogibanju bolečini. Tudi logoterapija uči, da se je bolečini treba izogibati, dokler je to mogoče. Če pa tako kot v Razkolnikovem primeru boleče usode ni mogoče spremeniti, jo je ne samo treba sprejeti, ampak se da spremeniti v kaj smiselnega, v dosežek. Trpljenje je en del »tragične trojke« človeškega bivanja, ki je sestavljena še iz krivde in smrti. Ni človeškega bitja, ki mu ni spodletelo, ni trpel in ne bo umrl. A ni tragičnih in negativnih aspektov, ki jih s stališč, ki jih do njih zavzame posameznik, ne bi bilo mogoče spremeniti v pozitivne dosežke (Frankl 1994, 67). Razkolnik je preko trpljenja odslužil kazen, se notranje očistil in odprl za ljubezen.

Homo sapiens – trpeči človek je po zaslugi svoje človeškosti zmožen, da se vzdigne nad svoje trpljenje in zavzame stališče do njega, se premakne v razsežnost, ki je navpično nad prejšnjo, razsežnost, katere pozitivni pol je izpolnitev, negativni pol pa je obup. Človeško bitje si prizadeva za uspeh, ampak če je treba, ni odvisno od svoje usode, ki dovoljuje uspeh ali ne. Človeško bitje je že samo s stališčem, ki si ga izbere zmožno najti in izpolniti smisel celo v brezupnem položaju. Smisel trpljenja (samo neizogibnega in neizbežnega trpljenja) je najgloblji mogoči smisel (68). Sonji težaško delo pravno ni bilo dodeljeno. Trpljenje v Sibiriji je osmislila z ljubeznijo do Razkolnika, z željo po pomoči in ob vztrajnosti in potrpljenju posledično prejela izkazano ljubezen.

Poleg ustvarjalnih in doživljajskih vrednot so izredno pomembne vrednote stališč. To so nesprejemljiva in usodna dejstva, ki jih moramo sprejeti kot taka. Človek jih lahko sprejme na različne načine. S tem, ko nekdo sprejme in prenaša svoje trpljenje, samemu sebi določa svojo človeško vrednost. Trpljenje človeka lahko zaščiti pred apatijo. Dokler trpi, je psihično živ. Trpljenje celo povzroči osebno rast, dozorevanje in moč. Sonja je sprejela svoje trpljenje, ga dostojanstveno prenašala s pomočjo močne vere in na ta način doživela osebno rast (Zalokar Divjak 2004, 33). Ali kakor pravi Ali kakor pravi Yehuda Bacon, Izraelec, ki so ga kot dečka zaprli v taborišče: »Tvoje trpljenje ima smisel, če tebe spremeni na boljše.« (Frankl 1994, 72)

4.4.1 Vzgoja za trpljenje

Življenje je težko. Ko to dejstvo zares spoznamo in sprejmemo, ga lahko presežemo. Življenje ni več težko. Večina ljudi tega ni sposobna. To lahko rešimo z disciplino. Življenje ima smisel prav zaradi soočanja s problemi, z njihovim reševanjem. Preko tega lahko duševno in duhovno zorimo. Večina se je problemom navajena izogibati ali z reševanjem odlašati. V tem ignoriranju in pretvarjanju, da je vse v redu, pogosto posežejo po opojnih substancah, ki za kratek čas olajšajo bolečino. Tako izogibanje je vzrok marsikateri duševni motnji. Nevroza je vedno nadomestek za upravičeno trpljenje. A nadomestek pogosto postane bolj boleč, kot problem sam. Trpljenje lahko tudi ustvarjalno prenašamo z odlaganjem takojšnje zadovoljitve, sprejemanjem odgovornosti, vdanostjo resnici in uravnovešenostjo. To so sredstva preko katerih se z bolečino soočamo in se ji ne izogibamo. Hotenje, da se ta sredstva uporabijo je ljubezen. Že otroci se učijo razporejanja trpljenja. Če najprej naredijo nalogo, je igra še slajša. Gre za odlaganje zadovoljitve in takojšnji spopad s trpljenjem. Tudi v odrasli dobi ima zadovoljitev neprimerno boljši priokus, če je posledica trpljenja in že opravljenega dela. Večina ljudi, ki živi po načelu »uživaj zdaj-plaćaj kasneje« trpi za mnogimi težavami, ki lahko pripeljejo do odvisnosti. Večina le-teh, se je takega načina življenja navzela od staršev (Peck 1990, 39-58).

Besedna zveza vzgoja za trpljenje ni ravno posrečena, a ima močan pomen. Človek se ob ustrezni vzgoji skozi leta nauči sprejemati trpljenje, s pravilnim in discipliniranim življenjem pa možnost, da do trpljenja pride, zmanjša. Razkolnik je poskusil življenje po načelu »uživaj zdaj-plaćaj kasneje«, a mu ni prineslo zelenih sadov. V odrasli dobi je bil s strani Sonje deležen »vzgoje za trpljenje«, ki ni lažja, je pa mnogo bolj odrešujoča pot.

Razkolnik večkrat omeni, da ne bo delal za drobiž. Bogastvo je želel takoj, zdelo se mu je, da mu pripada, da se ga lahko polasti (ZIK 75). Ko ta pot ne uspe, tedaj pomisli na samomor (ZIK 74). Zopet najde na videz lahko in hitro rešitev. Sonja mu z besedami in zgledom pokaže, da so mnogo bolj odrešujoče rešitve tiste, pri katerih se človek potruди, potrpi, se sooči sam s sabo, z drugimi, težavo pa reši v srčiki in zanjo ne išče nadomestkov.

Ljudje imamo dva nepravilna načina za spopadanje s težavami. Prvi je pričakovanje hitre rešitve. Ker se ta v večini primerov ne zgodi, sledi obup. Drugo je upanje, da se bodo težave rešile same od sebe. Tudi to se v večini primerov ne zgodi. Nerešene težave postanejo ovira v življenju. Preden problem želimo rešiti, moramo zanje prevzeti odgovornost. Navadno mislimo, da se ga je lažje izogibati, a problem vseeno ostaja, izogibanje pa je vedno težje. Ločimo na dve skupini ljudi. Na nevrotike, ki nase prevzemajo vse preveč odgovornosti in ljudi z osebnostno motnjo, ki jo prevzemajo premalo. Krivdo valijo na druge, a s tem le prelagajo odgovornost. Svojo bolečino vržejo na družbo, sočloveka, organizacijo. Prvi za vse krivijo sebe, drugi okolico. Prvi govorijo »moram«, drugi pa »ne morem«. V vsakem človeku je nekaj prvega in drugega, zato v resnici ne vemo za kaj smo odgovorni sami in zakaj, ne. Šele z zorenjem in izkušnjami vemo, kje nam je mesto (Peck 1990, 69-72). V obeh glavnih likih najdemo mnogo nevrotičnih potez. Sonja nase prevzema preveliko odgovornost do družine, ki niti ni njena, enako počne z Razkolnikom. Razkolnik meni, da je tisti, ki lahko in mora spremeniti svet. Razlika je v tem, da je Sonja pristopila ponižno in krotko in posledično žela sadove. Razkolnik je nastopil kot Bog, rešitev sveta je bila zgolj pretveza za dejanje, ki se ni dobro končalo.

4.5 Lazar

Velik pomen ima v romanu zgodba o Lazarjevem vstajenju. Lazar zaradi bolezni umre. Njegova sestra Marta se z njegovo smrtjo ne sprizajni. Ko izve, da je Jezus v bližini ga poišče in roti, naj Lazarja obudi. Jezus ji zaradi njene vere pomaga in po štirih dneh ležanja v grobu Lazar, povezan z mrliškimi povoji pride iz groba (Jn 11).

Prvič je zgodba omenjena v pogovoru s Porfirijem Petrovičem, ko ga sprašuje o njegovem članku v katerem opisuje možnost, da nadljudje vzamejo pravico v svoje roke in po lastni presoji odločajo o življenju in smrti (ZIK 123). Zgodbo mu nato na njegovo zahtevo prebere Sonja. Zgodba o Lazarjevem vstajenju je zanjo velikega pomena. Prebira jo tako pogosto, da jo zna na pamet. Razkolniku jo je brala s težavo. Imela je občutek, da se mu razgalja. Obenem je brala s skritim navdušenjem, saj je zgodbo želela deliti z njim (143-144).

Obujenje Lazarja je Jezusov najbolj nezaslišan čudež. Sonja ga je pogosto prebirala, saj se ji je usedel v srce. Nadvse pomembno mu je prebrala del o Jezusovem obujenju. Skoraj tako, kot bi v Lazarjevem čudežu videla sebe. Lazar je vstal, tudi ona bo vstala iz svoje bede (145). »Ali ti nisem rekel, da boš videla Božjo slavo, če boš verovala?« je Marti rekel Jezus (Jn 11,40). Ubogi Lazar predstavlja tisto, kar je v nas ubogega, hromega. Zaradi svoje ranjenosti pride v nebesa. Jezus vedno izbira šibke (Grün in Dufner 2008, 24).

Prvič je zgodba omenjena v razgovoru s preiskovalnim sodnikom. Po umoru pride v stanje, v katerem prevladuje huda obremenjenost s krivdo. Ta ga tudi pripelje na policijski urad. To je obdobje v katerem je najbolj šibak. Je obdobje, ko začne razmišljati o svojih napakah, ko se začne pokoriti. Na vprašanje »Ali verujete?« odgovori »Ve-verujem!« (ZIK 123) Odgovor si vezano na spreobrnjenje, ki se zgodi šele na koncu lahko razlagamo kot laž, lahko pa tudi kot začetno, še šibko vero, ki se zgodi v tem prehodnem obdobju, ki si ga lahko predstavljamo tudi kot vice. Gre za podoben postopek očiščevanja grehov in proces dozorevanja v ljubezni do Boga (Rebić 2007, 1322). Iz besedila lahko sklepamo, da je avtor v liku Lazarja upodobil Razkolnika. Razkolnikovo staro življenje je z umorom umrlo skupaj z njegovo noro teorijo. V vmesnem obdobju, obdobju vic se je očistil grehov in se odprl za Boga. Ker je vzel križ na svoje rame, se pokoril in spreobrn timer, ga tako kot Lazarja čaka novo življenje v Kristusu.

4.6 Empatija

Empatija je psihološka sposobnost zaznavanja čustev druge osebe, zmožnost razumevanja človeškega bitja in sposobnost sočustvovanja. Je torej čustvena sposobnost, ki je nadgradnja sočustvovanja in razumevanja in nam omogoča, da se v druge vživimo in se nanje odzovemo na smiseln, nežen in skrben način. Empatijo izkažemo s poslušanjem in spraševanjem. S tem je možna analiza težav, ki vodi k njihovemu razumevanju in orisu cilja. Drugi način je primerjanje. Mnogo lažje se je vživeti v stanje drugega, če njegovo situacijo primerjamo s podobno, ki smo jo že doživeli. Naše izkušnje so dobra podlaga za razumevanje stiske drugih (Klopčič 2012).

Sonja je Razkolnika poslušala. Poslušala je njegovo izpoved, njegove provokacije in njegova vprašanja. Poslušala ga je tudi, ko se je do nje vedel kot do drugorazredne osebe (ZIK 139). »Dobro je, da si prišel. Samo govori, govori!« (175) Obenem ga je tudi spraševala. Njegovi odgovori so ji pomagali razumeti nesrečnika, ki se ji je želel zaupati (179).

Da se ne bi preveč vživel v stanje, človek za tuje težave išče logične razlage. Pogosto problem razlagamo kot posledico pomote ali najdemo kak drug smiseln, morda celo opravičljiv razlog (Klopčič 2012). Podobno je Sonja iskala smiselne razloge za storjen uboj. »Lačen si bil, hotel si pomagati materi?« Zaboli jo kruta resnica, a vseeno najde rešitev (ZIK 173).

Empatijo izkažemo tudi s svetovanjem. Gre za nevsiljivo iskanje rešitve pri kateri je osebi potrebno prepuščati prosto pot. Dobro je s poslušanjem in upoštevanjem iskati skupno rešitev (Klopčič 2012). Razkolnik je k Sonji prišel z namenom iskanja skupne rešitve. Že ob prvi informaciji o storjenem zločinu mu je pokazala rešitev. Nevsiljivo, a z vztrajnostjo ga je z besedami, dejanji in zgledom prepričala, da je krenil na pravo pot (ZIK 172).

4.7 Moralna avtoriteta

Razkolnika preseneti Sonjina duhovna razvitost. Preseneča ga, da ob vsem trpljenju še ni zblaznela. Niti ni bila videti, kot da je na poti v blaznost. Spraševal se je, kaj jo žene v življenje? Kot smo že omenili, jo je od samomorilnih misli odvrčala skrb za družino (ZIK 140). Po pomoč se je zatekala k Bogu. Veliko je molila in priznala, da bi bila brez Boga nič. Ko jo Razkolnik provocira in žali njeno vero se prvič postavi zase in mu pove, da ni vreden njenega odgovora. Razkolnik uvidi, da jo pokonci drži vera (ZIK 142). Pot k Bogu vodi prek lastne nemoči. Kraj neuspeha je kraj, kjer se lahko prepustimo le še Bogu in molimo. Cilj naše duhovne poti je, predati se Bogu (Grün in Dufner 2008, 90).

Razkolnik se nanjo naveže, ker v njej vidi enako prekletstvo, kot ga ima sam. Oba sta pogubila življenje. On tuje, ona svoje. Predlaga ji skupno pot (ZIK 147). Stvar se

razplete v drugačni smeri, kot si je predstavljal. V njunih srečanjih ugotovi, da ni takšna, za kakršno jo je imel preden jo je dodobra spoznal. V njej najde moralno avtoriteto. Neodložljivo se mu zdi priznanje umora Sonji. V njej najde vzor morale in zdi se mu, da če se očisti pred njo, mučenje vesti ne bo več tako silno. Prosi jo odpuščanja za to kar je storil (168-169). Odtlej ga vodi po pravi poti, čeprav za resnično spreobrnjenje potrebuje veliko časa in dela. Ob slovesu celo pove, da se bo predal na njeno besedo (200).

Dostojevski je liku Sonje dal paradoksalen pridih. Kljub njenemu poklicu spada med tiste, ki delajo po Svetem Duhu: »Po njihovih sadovih jih boste spoznali.« (Mt 7,16) Delo, ki izvira iz Svetega Duha, povzroča rast, živahnost, domišljijo, ustvarjalnost. Okoli takega človeka nekaj uspeva (Grün in Ruppert 2016, 92).

Ideali in vzori so v življenju nujni. Povzročijo stremljenje k boljšemu in preseganju samega sebe. Brez idealov bi mnogi potenciali v človeku ostali skriti in nerazviti. Vsak človek potrebuje podobo, po kateri se lahko upodablja in oblikuje. Ideali so ljudje, ki živijo vzorno, ki pričujejo s svojim življenjem. Bolezen povzroča dejstvo, da si človek postavi previsoke ideale, ki jih nikoli ne more doseči. Nekateri se kljub drugačni realnosti z idealom identificirajo, zaradi česar pride do razklanosti. Svojo negativnost skrivajo v zunanjih izkazih npr. pobožnosti. Živijo dvojno življenje, svoje potlačene negativne lastnosti pa pripisujejo drugim ter jih ogorčeno kritizirajo. Potlačena hudobija je lahko prav brutalna. Problem nastane ob pomanjkanju idealov. Zlasti mladi ljudje jih potrebujejo za uspešno duhovno rast. Če ni idealov, ki budijo navdušenje, ljudje iščejo nadomestek, s katerim bi prerasli sebe. Mnogi ga najdejo v bolnem nasilju, saj se le tako počutijo žive. Vzori nam dajejo držo in orientacijo ter nas vodijo v stik z našo lastno močjo, z možnostmi, ki jih je v nas položil Bog (Grün in Dufner 2008, 12).

4.8 Primerjava lika Sonje in Katerine Ivanovne

Katerino Ivanovno spoznamo po pripovedovanju Marmeladova. Bila je njegova življenjska sopotnica, kot Razkolniku Sonja. Predstavljena je kot poštena ženska, rojena v aristokratski družini. Želela si je urejenega življenja, česar pri možu, kot ga je imela, ni bilo mogoče. Sonja je prihajala iz revščine in v njej ostajala (ZIK 60). Med njima

niso le gmotne razlike. Katerina je bila nadvse izkoriščevalska. Z Marmeladovim se je poročila, ker je bil po smrti prvega moža edina možnost za preživetje. Njegovega načina življenja mu ni odpustila, bila je brez vsakega usmiljenja. Sonja je bila tista, ki je bila izkoriščana. Preživljala je očeta in tujo družino in bila v to malodane prisiljena. Njena dobra lastnost je bilo veliko usmiljenje do nasilja Katerine Ivanovne, do očetovega alkoholizma in Razkolnikovih dejanj (63). Bila je mirna in tiha, neprepirljiva in ponižna. Katerina je bila glasna, hvalisava in polna laži (67).

Obe ženski sta močno vplivali na življenja dveh moških. Marmeladov je v ljudeh in pijači iskal usmiljenje, to kar pri svoji ženi ni prejel. Na koncu ga je iskal še pri Bogu. Nasprotno temu primeru je Sonja, ki je Razkolniku usmiljenje izkazala sama od sebe, brez, da bi zanj prosil. S svojim zgledom ga je pripeljala do kesanja in spreobrnjenja (ZIK 66-200).

4.9 Sonjina diagnoza

Sonja je v romanu predstavljena kot trpeče dekle, ki si na podlagi tujega izkoriščanja uničuje življenje. Brez besed in očitkov jim nudi vse, kar jim lahko da (ZIK 66). Tega se zaveda tudi Razkolnik, ki ji dejstvo, da jo družina zgolj izkorišča navrže v eni izmed njegovih provokacij. Preživlja ljudi zaradi katerih se je podala v prostitucijo, brezcilno jo izkoriščajo in na koncu še karajo. Če bi pridobljena sredstva prihranila zase, bi imela v prihodnosti vsaj malo možnosti za spodobno življenje (68). Njen karakter je samodestruktiven. Uničuje sebe, da rešuje druge. Katerino Ivanovno celo zagovarja. Z njeno boleznijo in življenjsko nesrečo opravičuje prejete udarce in neprestano psihično nasilje. Razkolnik ugotavlja, da odnos, ki ga ima z družino zanjo ni zdrav (138).

Sonja Romanovna je družinski heroj. Dr. Andrej Perko tip družinskega heroja opisuje kot človeka, ki skrbi za vse druge, zlasti za očeta alkoholika in nemočno mater, ki je ob njem prizadeta. Skrbi tudi za sorojence, kajti alkoholični starši tega niso zmožni. Vse napravi tako, kot je treba. V večini primerov je ponos družine, prinaša ji varnost in je izjemno uspešen. S svojo vlogo vzdržuje delovanje sistema v patologiji. Kasneje v življenju tak otrok igra vlogo naprej. Odgovoren je za vse in vsakogar, kot partner je odvisen. Ne zna se opirati na druge, kar vodi v osamljenost. Do očeta alkoholika ima

poseben odnos. Po eni strani vzdržuje njegovo odvisnost, po drugi pa se proti njej bori in želi, da postane odgovornejši. Očeta čuti posebno, silovito, njegova čustva ponotranja, zato ga pred drugimi zagovarja. To je navadno družinski prvorojenec, ki družini postane oče in mati, staršem pa čustveni partner. Tragika družinskega heroja je v tem, da žrtvuje sebe, da bi obdržal družino (Perko 2011, 36)

Dekle sebe in druge prepričuje, da je tako stanje nujno. Ne laže pa le drugim, temveč predvsem sebi. Verjetno je lažje trpeti v zatečenem stanju, kot storiti nov korak zase. Ljudje smo sami sebi najhujši kritik, kar nikoli ni neboleče. S tem je povezano tudi iskanje bližnjic. Zrela duševnost zahteva izjemno sposobnost za pravo mero. Bistvo sposobnosti pretehtavanja je odrekanje. Odrekanje pa je boleče. Bolečina se stopnjuje z njegovo velikostjo. V odrekanju najdemo najbolj trajno življenjsko radost. Bolečina odrekanja je bolečina smrti, a smrt starega je rojstvo novega (Peck 1991, 70). Sonja se je odrekla družini, odšla v Sibirijo in se tam iz bolečine rodila v novo življenje.

Izvedemo še, da Sonja pogosto razmišlja o samomoru, a jo prav tista družina, ki jo maltretira, drži pri življenju (ZIK 140). Mnogo ljudi tako kot ona nosi rane preteklosti. Mnoge so jim zadali ravno starši. Za to jih ni potrebno obtoževati, temveč izkušnje sprejeti in reševati trenutno situacijo (Grün in Dufner 2008, 13).

Družinski vzorec prenese na Razkolnika. Kljub temu, da ga ne pozna, zanj skrbi. Z njim gre celo na prisilno delo. Osnovni zakon človeškega ravnanja je, da ponavljamo prizadetosti, ki jih nismo vključili v naše življenje, bodisi tako, da prizadenemo druge, zadajamo rane sebi ali pa nezavedno iščemo razmere, ki ustrezajo bolečim prizorom iz otroštva (Grün in Dufner 2008, 14). Iz romana lahko sklepamo, da se je njun odnos postopoma razvil v ljubezenskega in ljubezen je tista s katero lahko razlagamo njeno obnašanje. Sibirija ima tako kot za Razkolnika, tudi zanjo terapevtski učinek. Tudi sama potrebuje očiščenje Sibirijske, da lahko nadaljuje z normalnim življenjem (ZIK 206). Na koncu ugotovimo, da ju je zares oživila ljubezen. »Sedem let sta trpela prisilno delo, a obenem uživala neznansko srečo.« (ZIK 208)

Za antične mislece, zlasti Aristotela osnovno vprašanje etike ni »katera vrsta dejanj je pravilna«, temveč »kakšna vrsta osebe naj bom« ali »kakšen življenjski stil ali ravnanje naj sprejemem? Biti srečen in biti dobra oseba gresta nujno z roko v roki. Pri »dobri

osebi« ne gre toliko za moralno vrlost, kot to, da po svojih močeh živi na najboljši možen način (Sharples 2000, 101).

4.10 Ljubezen

Razkolnik v Sonji najde sorodno dušo. Že po njenem opisu ga pritegne kot človek v podobnem položaju. Kot njun skupen cilj navaja svobodo in oblast. V njej sprva vidi človeka, ki je prestopil mejo in zato lahko vlada nad »mravljiščem« (ZIK 147).

Ob priznanju krivde prvič začuti njeno ljubezen. Z njo mu je iz srca izbila napadalnost in sovraštvo. V enakem trenutku se Sonja odloči, da gre z njim na pot. Želela si je le, da bi se spoznala že prej (177). Razkolnik ob slovesu dojame silnost njene ljubezni, ki ga preseneti. Verjetno v življenju kaj takega še ni doživel (200). Šele v Sibiriji, po letu prisilnega dela in njeni bolezni tudi sam začuti ljubezen do Sonje (207).

V življenju najdeš smisel, če ustvariš delo ali opravljaš dejanje, izkušaš dobroto, resnico, lepoto naravo in kulturo ali, če srečaš kakšno drugo edinstveno bitje prav v edinstvenosti tega človeškega bitja-drugače povedano, če ga ljubiš (Frankl 1994, 64-65).

Pot do ljubezni ni lahka. Začne se z ljubeznijo do samega sebe. Ne moremo ljubiti drugega, če ne ljubimo sebe, ne moremo opustiti discipline, hkrati pa biti disciplinirani v skrbi za druge in ne moremo biti izvor moči, če ne gojimo svoje moči. Ljubezni ni brez truda. Za ljubljeno osebo moramo storiti korak več. Ljubezen je disciplina. Če nekoga ljubimo, se do njega obnašamo tako, da prispevamo, k osebni rasti te osebe. Spoštovana in negovana ljubezen daje ustvarjalno energijo. Je najvišji cilj človeka (Peck 1990, 116).

Duhovno rast lahko ponazorimo z osvajanjem visokih vrhov, ki jih mora vsak doseči sam, tega pa ne zmore brez dobrega baznega tabora, partnerja ali družine. Ko se človek vrne s takega popotovanja, družino ali družbo oplemeniti in ju dvigne na višjo raven (Peck 1990, 116). Sonja je z ljubeznijo pomagala k Razkolnikovi osebni rasti. Vso energijo je usmerila v njegov napredek, obenem pa rasla tudi sama. Bila je njegov bazni

tabor, a vrh je moral doseči sam. Ko je prišel na pravo pot je spremenil odnos do sebe, postal odprt za odnos do nje in v sebi odkril ljubezen, ki jo je gojil do nje.

Ljubezen je pomemben dejavnik psihoterapije. Če pacient začuti, da se terapevt zanj iskreno zanima, da je z njim iskren, potem kmalu sledi napredek. Pacient se lahko varno odpre. V tem primeru ne gre za romantično ljubezen, temveč zaupanje, toplino in empatijo. Ker je neotipljiva in neizmerljiva, ne najde svojega mesta v znanstvenih učbenikih. Ta ljubezen je primerljiva s starševsko ljubeznijo in nadomešča čustva, za katera so bili pacienti v otroštvu prikrajšani. Terapevt se ne sme prepustiti zaljubljenosti v pacienta, saj mu to v vsakem primeru škoduje. Ljubezen pa ne deluje terapevtsko zgolj v takem odnosu, temveč ima enak učinek tudi v družbi, družini. V življenju z ljubeznijo, znanjem in izkušnjami pomagamo bližnjim pri njihovi osebni rasti. Vsak pristen ljubezenski odnos je torej psihoterapevtski. Pomanjkanje ljubezni je eden izmed glavnih vzrokov duševne bolezni. Navzočnost ljubezni je bistveni zdravilni element psihoterapije. Kljub temu obstajajo izjeme. Ljubezen je skrivnost in o njej lahko največ povejo verniki, ki so učenci Skrivnosti (Peck 1990, 120).

Tudi v primeru Razkolnika in Sonje v začetku težko govorimo o romantični ljubezni. Gre za toplino in naklonjenost, ki jo je bila ženska v danem trenutku zmožna dajati. Ker je bil njun položaj sličen tudi empatija ni umanjkala. Odnos se je iz terapevtsko-družinskega razvil v ljubezen, za oba pa pomenil osebno rast. K spodbujanju duhovne rasti sebe in drugih nas spodbuja ljubezen s pomočjo katere se dvigujemo na višjo raven. S pomočjo naše ljubezni se dvigujejo tudi drugi ljudje. Ljubezen je tista čudežna sila, ki se upira naravnim zakonom (Peck 1990, 183).

4. 11 Novo občestvo

Razkolnik je po dolgi odtujitvi od ljudi, prvi medčloveški odnos vzpostavil s Sonjo. Odnos ga je pripeljal na pot sprememb, izkusil je celo ljubezen (ZIK 2017). Osnovna človekova naravnost je naravnost k drugemu. Šele v odnosu z drugim, se človek zares zave, da obstaja. »Jaz« išče povezavo z objektom zato, da se umesti v zunanjem svetu in najde stik svojega notranjega sveta z zunanjim (Kompan Erzar 2001, 46).

Odnos z drugimi je temelj človečnosti. Tako tudi naše vedênje ne izvira le iz nas samih. Osebnostni razvoj okrepi kompetentnost, neodvisnost, odkrivanje, doživljanje in s tem spoštovanje samega sebe, s tem pa je ustvarjena podlaga za samouresničenje (odkrivanje sebe, kakršen človek postane). Možnosti za uresničenje samega sebe, za spreminjanje samega sebe in za potrjevanje, ki prihaja od drugih, te možnosti nam daje ali odvzame okolje. Človek je družbeno in odnosno bitje in v odnosu do nekoga je lahko zelo drugačen, kot je v odnosu do drugega; v odnosu z mnogimi, še posebej zanj pomembnimi odraslimi se je tudi oblikoval. Odnos je izmenično dajanje in prejemanje in je vez z drugimi (Findeisen 2014, 111-112).

Razkolnik v času odtujitve kot oseba začne propadati. Šele v odnosu ugotovi, da obstajajo rešitve za njegove težave. Z željo po potrditvi, morda tudi ljubljenosti, kljub začetnemu nasprotovanju sprejme izziv, dobi motivacijo in iz sebe naredi vrednega človeka. Po zunanji potrditvi pridobi tudi samospoštovanje, osebno zraste in se duševno ozdravi. Z zunanjo pomočjo začne notranjo spremembo. Človek svojih čustev ne more razumeti, če zanje nima varnega odnosa, v katerem dobijo prostor, pri čemer je ta prostor hkrati prostor zadovoljitve in frustracije (Kompan Erzar 2001, 51).

V medosebnih odnosih je empatija bistvena komponenta zadovoljujočih in izpolnjujočih stikov. Čeprav se temelji empatije oblikujejo v otroštvu, pa se lahko nekateri vidiki empatične odzivnosti spodbudijo tudi v odnosih pri odraslih. Ena takšnih spodbud je psihoterapija, v katero se ljudje vključijo iz različnih razlogov, ponavadi zaradi pomoči pri notranjepsihičnih ali medosebnih zapletih ter da bi dosegli večjo osebno rast in večjo kakovost odnosov (Simonič 2014, 63). Ob koncu romana, v trenutku po njeni bolezni, se Razkolnik prvič vživi v Sonjino stanje, z njo sočustvuje in posledično odkrije, da jo ljubi. Ugotovimo, da je fant v odnosu s Sonjo bolj kot njo, spoznal sebe.

V odnosu se je Razkolnik odprl tudi za sveto. Ker je človek v svojem jedru bitje odnosov, je bitje dialoga in zato tudi zavedno ali nezavedno neustavljivo hrepeni po odnosu s sočlovekom in z Bogom. Dialog in odnos človeka s sočlovekom sta torej zaznamovana s sakralnostjo, ker sta ta dialog in ta odnos tudi odsev odnosa Stvarnika s stvarnostjo in se torej tudi v odnos človeka s človekom ali v odnos jaz-ti vrisuje bogopodobnost, ki v najglobljem smislu prinaša odrešenje. Odnos zato vsebuje sakralne razsežnosti, ki pa v sebi nosijo tudi neustavljivo hrepenenje po odrešenju. Ko govorimo

o odnosu med jaz in ti, predpostavljamo, da ta odnos tvori svet prostor, ki se ustvarja med jaz in ti, torej med dvema osebama ter med posameznikom in Bogom. Ta prostor je posvečen, saj nosi v sebi odrešenjske in večnostne komponente bogopodobnosti (Gostečnik 2007, 51-52).

Človek, ki išče Boga, bi ga mogel najti v krščanskem občestvu, ki je duhovni kraj, kjer se uresničuje Božje kraljestvo na zemlji. To lahko živi le s pomočjo vdihavanja in izdihavanja, s prejetjem in dajanjem, iz poglobljanja v skrivnost in pojavljanja v javnosti. Čim bolj se namreč poglobljamo v Božjo skrivnostnost, tem zanesljiveje zaznavamo potrebo po angažirani dejavnosti (Kvaternik 2005, 432). Razkolnik bi v danem stanju težko našel Boga. Sonja mu je s svojo angažiranostjo in jasno ter pokončno vero ponovno vzbudila željo po Bogu. Krščanskega Boga ni mogoče misliti mimo občestva oseb, posledično pa ni človeškega občestva brez oseb ne človeškega občestva brez občestva z Bogom (Lah 2003, 550). »Kjer sta namreč dva ali so trije zbrani v mojem imenu, tam sem sredi med njimi.« (Mt 18, 20)

5. Razkolnikovo spreobrnjenje

Ko ljudje napredujejo v disciplini in ljubezni ter si nabirajo življenjske izkušnje, širijo tudi razumevanje življenja in njihov prostor v njem. Ter obratno. To razumevanje življenja je naša vera. Vero večinoma povezujemo z religijo, kar ni točno. Vera ali življenjski nazor navadno nista zavestna. Navadno smo nagnjeni k tistemu verovanju, ki prevladuje v našem okolju in navadno verjamemo resnicam s katerimi odraščamo. Še bolj smo nagnjeni k stvarim, ki se jih naučimo v naši primarni družini. Ne gre za nauke, ki nam jih starši polagajo na dušo, temveč zgledi, ki nam jih dajejo (Peck 1990, 151). O pomembnosti zgleda za spreobrnjenje piše tudi Avguštin, predvsem o zgledu takih, ki so mnogim za zgled: »Dalje, če so mnogim znani, je njih spreobrnjenje mnogim za zgled in rešitev in mnogi se pridružujejo njihovem koraku. In tako je veselje tistih, ki so šli pred njimi veliko, ker se ne vesele samo zaradi sebe.« (Augustinus 2003, 152)

Edino, kar Bog terja od ljudi, so spreobrnjenje, vera in odločitev. V zameno človek prejme zastonjski dar brezmejne milostne naklonjenosti in dar odrešenja. Če človek ne ravna po Božjem zgledu, ga čakata le trpljenje in smrt. Človek torej sam izreka sodbo nad sabo, kolikor sprejema ali zavrača Božji dar. Bog je brezmejno usmiljen. Pogoj njegovega odpuščanja je spreobrnjenje, ki pa ima iniciativo v Božjem duhu (milosti), ki spreminja kamnito srce v meseno (Lah 2004, 607-608).

Razkolnik se spreobrne na dva načina. Najprej ob Sonjinem zgledu dojame nesmiselnost svoje teorije in dejstvo, da bi bil po taki teoriji on sam »uš« in ne »Napoleon«. Posledično doživi tudi versko spreobrnjenje (ZIK 208).

5.1 Kateheza Razkolnika

Izraz kateheza prvič najdemo v Novi zavezi Svetega pisma. Gre za glagol doneti, oziroma odmevati, ki pomeni poučevati, učiti z živim glasom, pripovedovati. V Novi zavezi je pogosto uporabljen tudi glagol poučevati, a le beseda doneti, je vedno povezana z učenjem o Bogu (Stegu 2014, 63).

Razkolnikova katehistinja je Sonja. Z duhovnim in telesnim žarom pripoveduje o Bogu, vstajenju, največji pomen pa daje zgodbi o Lazarjevem vstajenju. V vstalem Lazarju vidi sebe, v resnici pa odigra vlogo sestre Marte, ki z veliko vere doseže njegovo vstajenje. »Ali ti nisem rekel, da boš videla Božjo slavo, če boš verovala?« reče Jezus. (Jn 11,40) Preko njene vere sta vstala oba (ZIK 145).

Krščansko religijsko izobraževanje že v prvem stoletju razlikuje med tremi vrstami poučevanja verskega nauka. Razlikuje med kerigmo, homilijo in katehezo. Kerigma je oznanjanje veselega oznanila, namenjena je predvsem neverujočim. Homilija je namenjena članom krščanske skupnosti in pomaga razumeti povezavo med Jezusovim naukom in vsakdanjim življenjem vernikov. Kateheza je namenjena tistim, ki so že sprejeli kerigmo in je v njih že zbuena začetna vera. Ne rešuje temeljnih teoloških vprašanj, temveč ponuja temelje vere. Tesno je povezana s kateuhemenatom, ki odrasle pripravlja na sprejem zakramentov (Stegu 2014, 63).

Razkolnik je Boga poznal. K njemu se je obračal že pred Sonjino katehezo. »Gospod, pokaži mi pravo pot! Naj se odpovem tej prekleti blodnji!« reče preden se odpravi do starke. (ZIK 80) Veselo oznanilo mu je bilo torej poznano. Temelje vere in možnost nadgradnje mu je ponudila Sonja s svojim pripovedovanjem, predvsem pa z zgledom. Na koncu mu je predlagala najtežjo, a najbolj odločujočo možnost. Vzeti križ na svoje rame (ZIK 182).

Danes kateheza pomeni predvsem pomoč človeku pri razvijanju identitete in uresničevanje v polnosti (Škrabl 2000, 21). Gre za oblikovanje osebnosti, ki bo sposobna živeti zavestno, svobodno in odgovorno (Alberich idr. 2001, 14). Pri tem ne gre za učne lekcije iz teologije temveč poglobljanje Božje besede v odnosu do človekovih problemov in vprašanj. Na ta način je Božjo besedo v življenje sprejel Razkolnik po spreobrnjenju v Sibiriji. Pri tem ni šlo za težka teološka vprašanja, temveč za razumevanje smisla življenja. Življenja kjer zapovedi postavlja Bog in ne človek. Vera je postavljena v krhko svobodo. To pomeni, da ni vplačan kapital, ki bi le še rasel, temveč ves potrebuje nego in nadgradnjo. Podobno kot proces človekovega življenja, vera za razvoj potrebuje vseživljenjsko učenje (Alberich idr. 2001, 14-46).

Če hočemo imeti vero ali življenjski nazor, ki bosta realistična in neodvisna od otroških predstav, moramo širiti svoja spoznanja in razumevanje sveta. Pogosta predstava ljudi,

ki se odmikajo od religije je namreč Bog – pošast. Kljub temu, da so imeli verne starše, ki so o Bogu govorili kot o dobremu očetu so z dejanji dajali drugačen zgled. Nasilna vzgoja povzroči, da otroci tudi na Boga zro kot na pošast, ki jih bo kaznovala za vsak prekršek, zato se tudi v odraslem življenju, preventivno kaznujejo sami. Za učenje česa novega moramo opustiti stari jaz in zavreči zastarelo znanje, ubiti svoje ozko gledanje. Pot duhovne rasti je pot v neznano in grozeče. Pot v svetništvo vodi skozi dvom o vsem. Zavreči moramo zastarele poglede staršev in izrabljeno vero v Boga. Če se želimo počutiti živega moramo imeti svoje življenje in svoj nazor. Ni pa dovolj, da ga kot znanstveniki iščemo preko izkušenj in skepticizma. Samouresničitev imenujejo tudi čudežno zavedanje. Za zaznavanje čudežnega ne potrebujemo vere ali predpostavk. Gre preprosto le za posvečanje pomembnim stvarim, ki se nam zdijo tako vsakdanje, da so samoumevne. Vsi smo posamezniki, a del velikega ekosistema v katerem sta hkrati navzoči odvisnost in posameznost. Vsi smo del nečesa velikega in lepega. Zaznavanje čudežnega je bistvo samouresničitve, od tu rastejo najboljše človekove izkušnje in dosežki (Peck 1990, 172).

5.2 Spreobrnjenje

»A zdaj? Česa neki naj se veselim?« je rekel jutro po umoru. Božanski občutek, ki ga je pričakoval po storjenem zločinu, ni prišel (ZIK 101). Vedno bolj ga je pekla vest in spoznal je, da po njegovi lastni teoriji ni nadčlovek, temveč le eden izmed povprečnežev, ki jim je rekel uši. Zavedal se je, da ni »Napoleonski« tip človeka. Upal si je, ni pa prenesel posledic. Vse preveč se je spraševal o stvareh (179).

Po pogovoru s Sonjo je Razkolnik odkril, da ga je v delo prisilil vrag. Se porogal iz njega in mu dokazal, da je uš. Začel se je zavedati, da je z umorom predvsem ubil sebe (180). Človek resnično živi takrat, ko je sposoben strogega samoopazovanja. Raziskovanje življenja od zunaj pa ni nikoli tako naporno, kot raziskovanje samega sebe. Pri tem mora biti pripravljen na osebno kritiko. Ker je boleča, se pred njo radi zavarujemo. Je nekaj neobičajnega, del samodiscipline, ki se jo naučimo. Večina ljudi ne prenaša kritike. Tega so naučeni že iz otroških dni, ko jim starši v strahu pred prizadetostjo prikrivajo resnico, ki jo otroci tako ali tako spoznajo. S tem so le

prikrajšani za njeno razjasnitev (Peck 1990, 69). Opustitev lastne teorije in svojega položaja v njej je bilo njegovo prvo spreobrnjenje.

Bog dopusti greh, da bi človeka vodil v njegovo najglobljo šibkost. Je zadnja možna pot. Duhovnost od spodaj nas vabi, da bi v grehu videli priložnost, da se popolnoma predamo Bogu. Paradoks duhovnega življenja je v tem, da dobimo občutek za lastno šibkost prav v lastni šibkosti. Božja milost postane v naši nemoči, moč Duha. Le Duh nas more spremeniti. Le On lahko razbija zidove, utrdbe, gradove (Grün in Dufner 2008, 93).

Njegova pot spreobrnjenja kljub temu ni lahka. Boga pozna, a ga zavrača. S svojo teorijo se je postavil na njegovo mesto in tak padec ni lahek. »Morebiti pa Boga ni?« reče Sonji, ko jo provocira, saj ga jezi njeno pretirano zanašanje na Boga. Sprva jo ima celo za slaboumno (ZIK 142). Mlad človek se mora soočiti s svojo realnostjo, ker so njegova krila kot Ikarusova, iz voska. Če letijo previsoko, se stalijo. Boga pa se lahko posnema le v ponižnosti. Sv. Avguštin je dejal, da je boljši greh povezan s ponižnostjo, kot krepost brez ponižnosti. Pri tem gre za ponižnost do Boga. Greh nas sili h kapitulaciji. Za Sv. Benedikta je ponižnost predpostavka za izkušnjo Boga. (Grün in Dufner 2008, 34) »Kdor se povišuje bo ponižan in kdor se ponižuje bo povišan.« (Lk 18, 14)

Preden se je odšel predati, je prišel k Sonji po lesen križec. Predstavljal je križ, ki ga je vzel na svoje rame. A takrat se ni predal zaradi tega, ker bi sam čutil, da je prav, temveč zgolj zaradi Sonje (ZIK 200). Brez bolečine ne moremo živeti. Ko trpljenje sprejmemo, v nekem smislu preneha biti trpljenje. Ljudje, ki to storijo so navadno bolj ljubeči, živijo pri polni zavesti. Bolj so dojemljivi tudi za trpljenje drugih. Merilo človekove veličine je prav sposobnost prenašati trpljenje (Peck 1990, 48).

V slabem letu prisilnega dela v Sibiriji in ob podpori Sonje še vedno ni doživel spreobrnjenja. V času Sonjine boleznin in posledični odsotnosti je najprej odkril svojo ljubezen do Sonje. Isti večer je izpod vzglavja vzel Sonjin evangelij za katerega jo je sam prosil. Presenečen je bil, ker ga ni silila v vero. Niti enkrat z besedo mu je ni omenila. V tistem trenutku se je odločil, da želi, da njena vera postane tudi njegova (ZIK 208). Razkolnikovo versko spreobrnjenje je trdno povezano z ljubeznijo, ki jo začuti do Sonje. Oba premika se zgodita v istem času. Sveto pismo ljubezen opisuje kot

željo, da bi razširjali svoj jaz z namenom, da bi gojili svojo osebno rast ali osebno rast bližnjega. Če ne ljubimo sebe, nismo sposobni ljubiti drugega. Ti dve ljubezni sta neločljivi. Ljubezen je polna truda. Tako zase, kot za sočloveka, moramo storiti korak dlje. Fant je po letu prisilnega dela začel gojiti pozitiven odnos do sebe ter ga posledično razširjal na druge ljudi in spremenil pogled na svet (Peck 1990, 102).

Pot duhovne rasti je zapisana že v starih besedilih. Enotna so si, da so za stopanje po njeni poti potrebni pogum, pobude ter neodvisnost misli in dejanj. Za to pa ni zapisanih navodil. Vsak stopa po svoji poti, vsak se sooča s svojimi napori in se skozi enkratne okoliščine sooči z Bogom (Peck 1990, 233). Največji vzor za človeka je Jezus Kristus. Z močjo evangelija preoblikuje vrednote, interesna področja, miselne smeri, vire navdihnjenj in življenjske vzore človeštva, ki so v nasprotju z odrešenjskim načrtom (Rojnik 2005, 423). S spreobrnjenjem stopamo na njegovo pot. Na tej srečamo ljudi s takimi ali drugačnimi vplivi. Razkolnik je takrat, ko je to najbolj potreboval, srečal Sonjo in se v nekem trenutku odločil z njo oditi na pravo pot. Pri spreobrnjenju mu je bila v velik zgled in oporo. Potekalo je počasi, brez vsiljevanja verskih knjig in evangelijskih resnic. Po težkem notranjem boju se je Razkolnik sam odločil, da bo njena pot tudi njegova. Tako sta začela s skupno obnovo (ZIK 208).

Šele v izgnanstvu, po izkušnji trdega dela, Razkolnik spozna Boga. Zopet je delo eno izmed odrešujočih dejavnikov. Vilijem Teoderiški je zapisal, da ga trdo delo približuje Bogu. Ob fizični utrujenosti ne pozablja na Boga. Telesna šibkost človeka odpira za duhovno, utrujenost poraja stanje velike sprejemljivosti. Nočna bedenja menihov povzročajo utrujenost, ki jih približuje Bogu. Bog se kaže kot gospodar njihovih teles, meja napora je po Benediktu le Bog sam (Grün in Ruppert 2016, 18).

Za Boga nas ne odpira naša krepost, temveč naša šibkost, nemoč in celo grehi. K Bogu se lahko najgloblje obrnemo, ko pademo najnižje. Prava molitev se bolj kot iz naše kreposti, dviga iz naše stiske. Duhovnost od spodaj se ukvarja z vprašanjem, kako naj iz razbitin življenja ustvarimo nekaj novega. Kraj, kjer lahko srečamo Boga je ponižnost. Resnična molitev lahko vznikne le v njeni globini. Izkustvo vere pa je najmočnejše na dnu (Grün in Dufner 2008, 12-62).

Duhovnost je pomemben del človeka. Ne gre zgolj za nedeljsko duhovnost, temveč za vsakdanjik, prežet z molitvijo in meditacijo. Po vodilnem benediktinskem motivu »moli

in delaj«, lahko Boga najdemo v vsakdanjih stvareh oziroma življenje oblikujemo tako, da je v vseh stvareh slavljen Bog (Grün in Ruppert 2016, 9).

5.2.1 Spreobrnjenje Razkolnika in Avguščina

Ko vpraša Sonjo, kaj mu je storiti, ta odgovori naj prizna zločin in se pokesa. Naj sprejme trpljenje in se z njim odkupi (ZIK 180). Iz pogovora s Porfirijem Petrovičem razberemo, da Razkolnik pozna to krščansko logiko. Verjame, da bodo pravični prišli v Novi Jeruzalem, ki je simbol raja v Janezovem evangeliju. Verjame, da se jih bo Bog kljub svojim grehom usmilil. Prizna, da veruje v Boga in Lazarjevo vstajenje (ZIK 123). Podobne poteze najdemo pri spreobrnjenju svetega Avguščina. Boga pozna, pozna vero, morda šibko celo nosi v sebi. Bog je obema na pot pošiljal življenjske preizkušnje, ki so ju usmerjale na pot spreobrnjenja. Cilj jima je bil vseč, le dejanj sta se bala. »Všeč mi je bila sicer pot sama, Odrešenik, le po njenih ozkih stezah hoditi se mi je še upiralo.« (Augustinus 2003, 145) Avguščin piše o »silnih vihrav srca« in težkem duševnem stanju, v katerem se je znašel pred spreobrnjenjem. V tistem obdobju je ugotovil, da ga misel na čast in denar ne mikata več. Razkolniku je do spreobrnjenja pomagala Sonja, Avguščin je sledil Viktorinovemu zgledu (Augustinus 2003, 152).

Avguščin priznava, da ga je na pravo pot vodila Božja roka. Ga potegnila na pravi kraj, kjer ga je pozdravila, predvsem pa zbudila iz spanca. »Bom že, bom že, samo-malo-me-še-pusti,« opisuje svoje dremotno stanje (Augustinus 2003, 154). Od umora do predaje tudi Razkolnik obstane v čudnem stanju iz katerega ve, da se mora zbuditi, a mu za korak naprej nekaj manjka. Ko prejme lesen križec in Sonjin blagoslov, najde moč za življenjsko spremembo (ZIK 199).

Razlika med njima je v tem, da Razkolnik spreobrnjenja ne želi, niti ga ne pričakuje. Avguščin pa močno stremi k Bogu, le telo in duša sta sprva še prešibki za večje korake. »In vendar se ni zgodilo in bolj je bilo telo poslušno najrahljaji volji duše, da je na migljaj pregibalo ude, kakor pa duša sama sebi, da bi bila v volji sami uveljavila svojo močno voljo.« Avguščin se čudi, kako ubogljivo je telo in kako neposlušen je človeški duh (Augustinus 2003, 161-162).

Že po njegovem imenu lahko sklepamo, da je Razkolnik razklana osebnost. To opazimo na različnih nivojih, pripisuje se mu tudi shizofrenost. V odnosu do Boga se obnaša

različno. V določenem momentu ga prosi za pomoč, v drugem se posmehuje Sonjini veri. Do spreobrnjenskega momenta bega iz ene skrajnosti v drugo (ZIK 208). Svojo razklanost duše pred spreobrnjenjem opisuje tudi Avgušin: »Toda hotel sem le napol, ne hotel tudi napol. Zato sem se s samim seboj bojeval in se samega od sebe trgal (Augustinus 2003, 162). Obema se notranji boj kaže v zunanjih simptomih, pri obeh se posledično pojavi sram. Pri obeh pomemben premik v duši pomeni jok. Razkolnik ob izpovedi Sonji po dolgem času zajoka (ZIK 174). Avguštin začetek dokončnega spreobrnjenja doživi s solzami v očeh: »In odprl sem zatvornice solzam in ulili so se potoki mojih oči, tebi v prijetno daritev.« V vero se dokončno spreobrne ob branju pisma apostola Pavla, še enega, ki se je spreobrnil (Augustinus 2003, 167). »Nadenite si Gospoda Jezusa Kristusa in mesu ne strezite za poželjivost.« (Rim 14, 14) Tudi Razkolnik se spreobrne ob Božji besedi. Nanj velik vtis pusti zgodba o Lazarju. Za končno spreobrnjenje knjige niti ne odpre. Ima jo ob sebi in odloči se, da bo to odslej tudi njegovo prepričanje. S tem se začne njegova obnova (ZIK 208).

5.3 Očiščenje vesti

Preiskovalni sodnik Porfirij Petrovič dobro pozna človeško krivdo. Dobro ve, da razjeda um. Tako si Razkolnik ne more pomagati, da ga ne bi vodila do prijetja. Ne zdrži notranjega pritiska, ki meji že na duševno bolezen (ZIK 154). Ker je bolečina tako močna jo želi rešiti takoj, pred seboj vidi dve možnosti. Prva je samomor, druga pa predaja policiji (108). Sam sebi prizna, da v resnici ni ubijal zaradi reševanja človeštva, temveč zgolj zaradi lastnega interesa (132).

Ugotovi, da ne more živeti brez priznanja umora Lizavete Sonji. Vest ga peče v meri, da se mu stvar zdi neodločljiva. Meni, da če se ji izpove, krivda ne bo več tako bolela. (168) Razkolnik Sonjo prosi odpuščanja za vse kar je storil. Ob njeni usmiljeni reakciji se je zavedal, da je storil prav (169). Prizna ji, da se je prišel znebiti bremena. Bil je mnenja, da bo trpljenje lažje, če bosta trpela skupaj. Izpove se ji o svojem grehu, strahopetnosti in podlosti. Brez olepševanja in opravičevanja. Sonja mu svetuje naj zločin prizna in se zanj pokesa (174).

Vestnost je edinstvena človeška zmožnost, kjer se lahko dvignemo sami nadse ter presojava in vrednotimo lastna dejanja v moralni in etični luči. Lahko bi jo označili kot človekovo intuitivno možnost, da najde smisel kakega položaja. Edinole živa in živahna vest omogoča človeku, da se upira učinkom bivanjske praznote. Če se človek ne želi utopiti v promiskuiteti, se mora zateči k razločevanju. Razločevanje pa temelji na odgovornosti, na odločanju pod vodstvom vesti. Če človek ne nasprotuje svoji lastni človeškosti, uboga svojo vest (Frankl 1994, 59-61).

Prvič je željo po notranjem očiščenju dobil, ko se je pred predajo spomnil Sonjinih besed: »Pojdi na razpotje, pokloni se ljudstvu, poljubi zemljo, kajti tudi pred to si se pregrešil in vsemu svetu na glas povej: »Morilec sem!«« Premaganje krivde je bilo zanj nujno, življenja s pekočo vestjo si ni več predstavljal. Razkolnik se je pregrešil proti ljudem, sebi in Bogu (ZIK 201). Vsak dolg med ljudmi namreč vključuje žalitev resnice in ljubezni. S tem se postavi nasproti Bogu, ki je resnica in ljubezen. Premaganje krivde je osrednje vprašanje vsakega človeškega bivanja. Premagati jo je mogoče samo z odpuščanjem, ne s povračilom ali maščevanjem. Bog odpušča, ker ljubi svoje stvari. A odpuščanje more prodreti samo v tistega, more postati učinkovito samo v tistem, ki tudi sam odpušča (Benedictus XIV 2007, 170). Razkolnik je z opustitvijo teorije spremenil pogled na svet. Ko se je očistil pred Sonjo, je zanj nastopilo najpomembnejše odpuščanje, odpuščanje samemu sebi, saj si je bil sam največja ovira. Ker se je »njegovno kamnito srce spremenilo v meseno«, je vzporedno doživel moralno in versko spreobrnjenje.

Pri odpuščanju pa ne gre zgolj za spregled krivde. Krivda je resničnost, objektivna moč, ki je povzročila razdejanje, ki ga je potrebno premagati. Zato pri odpuščanju ne gre le za pozabljanje. Krivdo je potrebno obdelati, ozdraviti in tako premagati. Tisi, ki želi odpuščanja mora v sebi premagati zlo, ki se je zgodilo, ga znotraj izžgati in s tem prenoviti samega sebe. Samo na ta način v proces odpuščanja lahko sprejme drugega. Premaganje dolga stane zavzetost srca, zavzetost celotnega našega bivanja, ki more postati učinkovita le v občestvu s tistim, ki je nosil breme nas vseh (Benedictus XIV 2007, 171-172). Odpuščanje torej ni le prošnja. Predpogoj so kesanje, aktivno premagovanje samega sebe in vera v usmiljenega Boga.

Papež Frančišek je povedal, da nas Bog s svojim odpuščanjem »boža«. Jezus s svojim usmiljenjem preseže postavbo in z odpuščanjem »boža« rane naših grehov. Ko je Jezus ostal sam s prešuštnico, ki je polna sramu trepetala pred njim, je nastopil kot »spovednik«. Zravnal se je in ji rekel: »Kje so, žena? Te ni nihče obsodil? Sama sva – ti in jaz. Pred Bogom si. Nobenih obtožb, nobenega pridiganja: samo ti in Bog.« (Jn 8, 10) Frančišek je tudi poudaril, da se žena ni izgovarjala, da so jo po krivem obtožili. Ni zanikala prešuštva, ampak je svoj greh priznala. Jezusu je odgovorila, da je ni nihče obsodil. On pa ji je rekel: »Tudi jaz te ne obsojam. Pojdi in odslej ne gréši več!« (Tornielli in Franciscus 2016, 10) Razkolnik je po očiščenju grehov dobil novo priložnost in zaživel v dobrotnem Božjem usmiljenju. Vzporedno s tem je začutil ljubezen do Sonje in življenja. Šele, ko stojimo v reki našega kesanja, ko pridemo do dna, Bog pokaže, da smo njegov ljubljani otrok (Grün in Dufner 2008, 25).

5.4 Smisel življenja

Obstajajo tri glavne skupine vrednot, ki jih razvrščamo v ustvarjalne, doživljajske in vrednote stališča. V tem zaporedju se zrcalijo trije načini, kako najti smisel v življenju. Prvi je v tem, kaj človek daje svetu s svojimi stvaritvami. Drugi je v tem, kaj jemlje od življenja s srečanji in izkušnjami. Tretji pa je v stališču, ki ga zavzema do težavnega položaja v primeru, da se mora soočiti z usodo, ki je ne more spremeniti. Zato življenje nikoli ne izgubi smisla, kajti celo osebo, ki je tako prikrajšana za ustvarjalne, kakor izkustvene vrednote izziva misel, ki ga je treba izpolniti, to se pravi, smisel, ki tiči v pravem, v pokončnem načinu trpljenja. Najplemenitejše vrednotenje smisla je pridržano za tiste ljudi, ki se prikrajšani, da bi našli smisel v življenju, delu ali ljubezni, že s svojim odnosom do težavnega položaja vzdignejo nadenj in prerastejo sami sebe. Pomembno je stališče na katero se postavijo – stališče, ki omogoča, da se njihov težavni položaj spremeni v dosežek, zmagoslavje, junaštvo (Frankl 1994, 65).

Razlika je med stališči, ki jih človek postavi do bolečine ali krivde. Ko gre za bolečino, človek zavzame stališče do svoje usode. Sicer trpljenje ne bi prineslo smisla. Ko pa gre za krivdo, je stališče na katerega se postavi človek stališče do samega sebe. Še pomembnejše je to, da usode ni mogoče spremeniti, sicer usoda ne bi bila usoda. Človek

pa lahko spremeni sam sebe, saj sicer ne bi bil človek. Sestavina človekovega bivanja je zmožnost, da se oblikuje in preoblikuje. Človek ima pravico, da postane kriv in odgovoren za to, da premaga krivdo. Max Scheler je zapisal, da ima človek pravico, da velja za krivega in je kaznovan, saj ko enkrat ravnamo s človekom kot z žrtvijo okoliščin in njihovih vplivov ga ne samo nehomo obravnavati kot človeško bitje, ampak tudi ohromimo njegovo voljo, da bi se spremenil (67-68).

Človek je odgovoren za to, da izrablja tekoče priložnosti za udejanjanje možnosti, za uresničevanje vrednot, naj bodo te ustvarjalne, doživljajske ali vrednote stališča. Človek je odgovoren za to, kaj naj dela, koga naj ljubi in kako naj trpi. Ko enkrat uresniči vrednoto, ko enkrat izpolni smisel, ga izpolni za zmeraj (68).

Danes sta bivanjska praznina in z njo povezana apatija glavni prvini, ki ogrožata življenje in potiskata ljudi v občutek brez-smisla. Takšni občutki so največkrat posledica pomanjkanja skupnih vrednot, pri mladih generacijah pa pogosto igra pomembno vlogo še razvajenost. Temu se velikokrat pridružijo tudi ne-varni in razbiti družinski odnosi, ki tako mladim kakor odraslim pomenijo primarni življenjski prostor. V okolju namreč, kjer se izgubi vrednota iskrenih in pristnih ter trajnih in zvestih odnosov, hkrati pa se ustvarja »kultura« bolečega izigravanja, ki otroku temeljni življenjski prostor predstavi kot izrazito nevaren in nevreden zaupanja. V to »igro« so pogosto vključeni tudi otroci, ki so po eni strani preobremenjeni z bolečino staršev in oropani pristnih in iskrenih odnosov, po drugi strani pa razvajeni. Ko otroci in mladi prehitro in na lahek način zadovoljijo svoje potrebe, izgubijo motivacijo za delo in za življenje in se znajdejo v bivanjskem vakuumu, v katerem si začnejo streči po svojem lastnem življenju. Ko se otrokom ni treba potruditi za doseganje ciljev, izgubijo voljo in motivacijo in postanejo popolnoma neodporni. V tem kontekstu se kažejo izzivi za vzgojo na treh ravneh: na ravni oblikovanja skupnih vrednot, na ravni senzibiliziranja človeka za religiozno razsežnost življenja in na ravni prizadevanja za varne trajne odnose. Družba potrebuje solidne skupne in trajne vrednote, ki ne temeljijo zgolj v meni, marveč me navdihujejo in motivirajo predvsem v drugem in Drugem, to pa seveda napolnjuje s smislom in spreminja v smeri integrirane osebnosti bolj mene kakor drugega. Poleg uveljavljanja skupnih vrednot in religiozne dimenzije življenja se čuti potreba po varnih in zdravih odnosih oziroma družinah. Na vseh treh ravneh se prav Cerkev počuti poklicano h kreativnemu sodelovanju (Gerjolj 2013, 363).

Razkolnik je v okviru svoje teorije spremenil tudi svoj sistem vrednot. Njegovo stanje analiziramo skozi tri glavne skupine vrednot, ki jih izpostavlja logoterapija. Prvo skupino sestavljajo ustvarjalne vrednote. Iz zapisanega sklepamo, da je bil Razkolnik pred padcem v težko duševno stanje ustvarjalen človek. Posvečal se je študiju, raziskovanju in pisanju člankov. Po opustitvi študija in dela je zapadal v vedno hujšo apatijo. Ni bil aktiven ne pri fizičnem delu, ne pri intelektualnem. Niti ni opazil dela, ki so ga drugi prostovoljno opravljali zanj (gospodinja, Razumihin, Sonja), vse je postalo nepomembno (ZIK 50). V opravljanju dela ali dejanja ni več videl smisla, posledično je vse izgubilo smisel. Po moralnem spreobrnjenju je postal dejaven človek. Sprva pod prisilo fizičnega dela, ki mu je pomagalo do preobrazbe, nato kot dejavnost, ki je življenju v Sibiriji dajala smisel in odpirala možnost v nadaljnjo življenje (ZIK 208).

Tudi njegove doživljajske vrednote so se skozi obdobja spreminjale. Prej družinski fant se je z izgubo smisla zaprl sam vase. Na ljudi je deloval odbijajoče, z njimi ni želel imeti stikov. Spravil jih je v kategorijo »uši«, ni jim dajal, zato od njih ni prejemal. Izgubil je občutek za dobroto in resnico, ki sta v odnosu do soljudi izjemnega pomena. Imel je srečo, saj mu je na pot stopilo nekaj ljudi, ki so mu pomagali k spremembi. Prijatelj Razumihin in Sonja sta pozitivna lika, ki sta veliko dajala in nato tudi prejela. Zlasti Sonja s svojim visoko zastavljenim sistemom vrednot. Najprej mu je pomagala k odkrivanju pomena resnice. Bila je tudi prva oseba, s katero je po dolgem času vzpostavil človeški odnos, ki je bil dobra osnova za naprej. V njej je na koncu prepoznal edinstveno bitje, v katerega se je zaljubil.

Njegovo življenje ni bilo lahko. Gmotna stiska, ki je pestila družino je pustila pečat tudi na njegovi osebnosti. Po opustitvi šolanja in poučevanja se je pomanjkanje še povečalo, fant pa ni storil ničesar, da bi stanje izboljšal. Sam sebi se je začel smiliti in skoval teorijo, ki bi ga, nadčloveka, pripeljala do hitrega zaslužka in moči. S tem bi poskrbel tudi za svojo družino (ZIK 72). Po propadlem poskusu se je začelo mučenje vesti. Zopet se je smilil sam sebi in edini smisel videl v končanju življenja (108). Po srečanju s Sonjo sprevidi, da obstaja še ena, bistveno težja možnost. V svojem slogu tehta med njima in na koncu se odloči sprejeti trpljenje in ga osmisliti (205).

Razkolnik je pravi smisel našel šele v sprejetju trpljenja. Ko je prerastel samega sebe, je nov smisel našel v delu in ljubezni. Zmagoslavje nad samim seboj se je izražalo v

lahkosti duše, lažjim prenašanjem vsakodnevnih tegob in pričakovanju novega načina bivanja. Ob tem je spoznal tudi Boga in s tem našel religiozno dimenzijo bivanja, ki človeku odpira nove smisle.

Sklep

V diplomskem delu smo skušali predstaviti pristope, ki jih je Sonja Romanovna v romanu *Zločin in kazen* uporabila pri gradnji osebnosti Rodiona Romanoviča Razkolnika. Ugotovili smo, da v navedenem primeru ne gre za andragoško učenje, temveč samoučenje odraslega v njegovem okolju. Izpostavili smo tipične didaktične prijeme Sonje, ob katerih učenje z zgledom uvrščamo med najbolj učinkovito metodo. Ob analiziranju romana in strokovne literature smo ugotovili, da je nujna širša analiza, saj Sonja na spremembe v njegovi osebnosti ne vpliva le kot učiteljica, temveč tudi kot terapeutka, katehistinja in partnerica.

Precej Razkolnikovih težav izhaja iz nerazrešenih konfliktov posameznih življenjskih obdobj. Iz temeljnega nezaupanja je izoblikoval samotarski karakter, pomanjkanje odnosov ga je ob brezdrlju pahnilo v pasivnost. Ob tem je izgubil občutek za moralo. Njegova konfuzna osebnost mu ni pomagala pri razvoju intimnih odnosov, prijateljskih ali romantičnih. Ker je bil v letih, ko bi moral biti najbolj ustvarjalen in ploden, tega pa ni bil sposoben, je stagniral.

Šok ob dejstvu, da ni nadčlovek ga je pretresel in pripeljal do Sonje Romanovne. V odnosu z njo se mu je odprl nov svet. Učinkoviti so bili njeni didaktični prijemi, predvsem učenje z zgledom. Vživljanje v pozitivni idol prinaša osebnostni napredek. Pomembno vlogo pri gradnji je imela Sonjina osebnost. Kot moralna avtoriteta ga je z zgledom vodila v pravo smer, obenem pa je potekala vzajemna terapija, saj je življenjske spremembe doživela tudi sama. Ugotovili smo, da je tudi v sodobni psihoterapiji terapevtova osebnost izrednega pomena za napredek zdravljenja.

V njunem odnosu je po dolgem času zopet doživel občutek sramu, ki je zavedanje, da ne živi prav. V njenem usmiljenem značaju je našel empatično osebo, ki se ji je lahko spovedal. Jok je bil znak, da se je njegovo kamnito srce omehčalo za ljudi in Boga. Največjo prelomnico pri spremembi njegove osebnosti je predstavljalo sprejetje trpljenja, njegovo osmišljanje, priznanje krivde ter posledično očiščenje in spokoritev. S tem se je odprl za odnose z ljudmi in Bogom. Nadgradnjo je predstavljalo težaško delo, ki ga je dokončno odprlo za vero v Boga.

Gledano skozi Eriksonovo teorijo psihosocialnega razvoja, Razkolnika lahko umestimo v čas med šesto in sedmo fazo. Na prehodu med njima je nastopila kriza, saj faze intimnosti ni uspešno preстал in posledično padel v krizo identitete. Z navezavo medosebnega odnosa je storil prvi korak, ki je pomagal pri vzpostavitvi pravih intimnih odnosov tudi na intelektualni, čustveni in duhovni ravni.

Na spletnih forumih zasledimo več primerov mladih odraslih, ki v tridesetih niso zaključili študija, posledično niso dobili dela ali ga na nižji stopnji strokovne izobrazbe ne želijo opravljati. Pišejo o dolgotrajnem notranjem nemiru, ki ga urejajo le začasno, stanje pa se pri nekaterih slabša tudi do depresije. Stavek: »Kot Aladinov duh, zakon privlačnosti izpolni vsak naš ukaz,« se sliši zelo privlačen, a zgolj pozitivno mišljenje ne bo opravilo izpitov in spisalo diplomskega dela (Byrne 2006, 68). Po zgledu Sonjine metode je edina rešitev soočanje z jedrom težav, aktivacija in pomoč bližnjih. Tako kot Razkolnik je ta množica mladih v fazi, ko se mora za normalno življenje osamosvojiti, odvezati od staršev, postati kreativna in s tem pridobiti spoštovanje samega sebe in okolice. To blagodejno vpliva tudi na razvoj medosebnih odnosov.

V Razkolniku vidimo mnoge podobnosti z današnjimi mladimi. Težko otroštvo in druge preizkušnje v ljudeh pustijo posledice, s katerimi se soočajo celo življenje. Številni izmed njih se odločajo za lahke rešitve brez dolgoročnih posledic, nekateri se od težav odvrtačajo ali se omamljajo. Pri tem gre za kratkoročne »rešitve«, ki lahko prinašajo škodljive posledice. Danes izredno popularni priročniki za osebno rast, ki oglašujejo moč pozitivnega mišljenja v takih primerih delujejo blagodejno, a le za kratek čas. Ugotovili smo, da je poleg pozitivnega mišljenja nujno reševanje osnovnih težav.

Možnosti za rešitev težav je veliko. Ker je človek odnosno bitje, jih po Razkolnikovem zgledu lahko rešujemo z odpiranjem odnosom, odnosom z ljudmi in Bogom. V pozitivnem odnosu človek daje in prejema, s tem osebno raste, se spoznava in razvija svoje sposobnosti.

Razkolnik se v romanu prerodi fizično, duševno in duhovno. Njegov način »vzeti križ na svoje rame« se za današnjega človeka, ki v vsem išče hitro zadovoljitev morda zdi zastarela in mučna, a je dolgoročno učinkovita. V diplomskem delu smo ugotovili, da so velike življenjske spremembe možne, a doživimo jih lahko le v odnosu, z veliko mero aktivacije, vztrajnosti in ljubezni.

Povzetek

Diplomsko delo analizira pedagoško didaktične prijeme Sonje Romanovne, s katerimi je v romanu *Zločin in kazen* vplivala na gradnjo osebnosti Rodiona Romanoviča Razkolnika. Razkolnik je mlad človek, ki se znajde v notranji krizi, zagreši umor in se nato sooča s posledicami kriminalnega dejanja. V stanju soočanja s krivdo sreča Sonjo, ki mu z zgledom, moralno vzgojo, vztrajnostjo in ljubeznijo pomaga k soočenju s samim seboj in reševanjem težav. Razkolnik se dvigne iz brezizhodnega položaja, moralno in versko se spreobrne ter osebno zraste. Sonja za gradnjo osebnosti uporablja klasične pedagoške prijeme, izmed katerih se za najbolj učinkovito izkaže učenje z zgledom. Na Razkolnika deluje tudi kot katehistinja, spremlja in vzpodbuja ga na poti njegovega verskega spreobrnjenja. Kot prijateljica in kasneje partnerica mu pomaga, da se odpre za odnose z drugimi in Bogom. Delo je sestavljeno s pomočjo strokovne literature s področja andragogike, didaktike, pedagogike, teologije in psihologije. Pri delu so bili uporabljeni andragoški pogledi in teorija psihosocialnega razvoja Erika Eriksona. Izsledke smo primerjali s priročniki za samopomoč in ugotavljali njihovo primernost za pomoč pri gradnji osebnosti današnjega človeka.

Ključne besede: *Zločin in kazen*, osebna rast, morala, trpljenje, spreobrnjenje, odnosi, andragogika

Abstract

The thesis analyzes pedagogical approaches of Sonja Romanovna in the novel *Crime and Punishment* and her impacts on the personal growth of Rodion Romanovič Razkolnik. Razkolnik is a young man who finds himself in an internal crisis, commits murder and then faces with the crime consequences. In the time of coping with the guilt, he meets Sonja which by her example, moral education, perseverance and love helps him to confront himself. Razkolnik rises from the impasse, experiences moral and religious conversion and achieves personal growth. To build personality, Sonja uses classical pedagogical approach, one which proves most effective is teaching by example. On the Razkolnik affects as catechist, monitors and encourages him along the way of his religious conversion. As a friend and partner helps him to open to relationships with others and God. The work was composed with the help of professional literature in the field of adult learning, didactics, pedagogy, theology and psychology. At work they were used andragogic views and Erik Erikson's Theory of Psychosocial Development. The findings were compared with self-help manuals. We assessed suitability of their help for building the personality of a modern man.

Key words: *Crime and Punishment*, personal growth, morality, suffering, conversion, personal relations, andragogics

Reference:

Adalbert Rebić, ur. 2007. *Splošni religijski leksikon* (Ljubljana: Modrijan), 1322.

Alberich, Emilio, Ambroise Binz, Lucio Soravito. 2001. *Izbrana poglavja iz andragogike religije*. Ljubljana: Salve.

Albert Bandura. 2012. *Social Learning Theory*. http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf (pridobljeno 19. maja 2016).

Avgustinus, Aurelius. 2003. *Izpovedi*. Celje: Mohorjeva družba Celje.

Benedictus XIV, papež. 2007. *Jezus iz Nazareta*. Ljubljana: Družina.

Benson, Etienne in Wendy Cheng. 2006. *Zločin in kazen, Fjodor Mihajlovič Dostojevski: vodnik po romanu Zločin in kazen*. Ljubljana: Rokus.

Byrne, Rhonda. 2006. *Secret*. New York: Atria Books.

Cassinensis, Benedictus. 2006. *Pravilo svetega Benedikta: izbrana poglavja z opombami*. Stična: Cistercijanska opatija.

Chijioke Uwasomba. 2009. *A socio-psychological exploration of Fyodor Dostoyevsky's crime and punishment*, http://www.academicjournals.org/article/article1379603603_Uwamsoba.pdf (pridobljeno 3. junija 2016).

Cuderman, Jože, Silvo Fatur, Rajko Korošec, Janja Perko. 2002. *Esej na maturi 2003*. Ljubljana: Gyrus.

Elisabeth Blake. 2006. *Sonya Silet no More*, http://www.academia.edu/6786228/Sonya_Silent_No_More_A_Response_to_the_Woman_Question_in_Dostoevskys_Crime_and_Punishment (pridobljeno 2. junija 2016).

Findeisen, Dušana. 2014. Ana Kranjc: Spoznaj sebe in druge. *Andragoška spoznanja*, letnik 20, št. 1, str. 111-112.

Frankl, Viktor E. 1994. *Volja do smisla: osnove in raba logoterapije*. Celje: Mohorjeva družba.

Gerjolj, Stanko. 2006. *Živeti, delati, ljubiti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Gerjolj, Stanko. 2013. Biblično-pedagoški pogled na vprašanja suicidnosti, *Bogoslovni vestnik*, letnik 73, št. 3, str. 357-366.

Gostečnik, Christian. 2007. Odrešenje predpostavlja odnos: relacijska družinska paradigma. *Bogoslovni vestnik*, letnik 67, št. 1, str. 51-72.

Govekar Okoliš, Monika in Nives Ličen. 2008. *Poglavja iz andragogike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Grün, Anselm in Fidelis Ruppert. 2016. *Moli in delaj*. Ljubljana: Družina.

Grün, Anselm in Meinrad Dufner. 2008. *Duhovnost od spodaj*. Maribor: Slomškova družba.

Klemen Klopčič. 2012. *Kaj je empatija?*, <http://www.srcdljubljana.com/blog-srcd/109-kaj-je-empatija> (pridobljeno 1. junija 2016).

Kosmač Brezar, Sabina. 2013. Dileme vzgoje za odgovornost, *Socialna pedagogika*, letnik 17, št. 3/4, str. 189-208).

Kramar, Metka. 2010. Psihoterapevtska obravnava sramu, *Psihološka obzorja*, letnik 19, št. 2, str. 143-152.

Kompan Erzar, Katarina. 2001. *Odkritje odnosa*. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.

Kvaternik, Peter. 2005. Sol zemlje in mesto na gori občestveni značaj župnije, *Bogoslovni vestnik*, letnik 65, št. 3, str. 429-438.

Lah, Avguštin. 2003. Kakšen prispevek k globalizaciji nudi krščansko pojmovanje Boga in človeka?, *Bogoslovni vestnik*, letnik 63, št. 3, str. 545-554.

- Lah, Avguštin. 2004. Podobe Boga med nasiljem in nenasiljem, *Bogoslovni vestnik*, letnik 64, št. 4, str. 601-616.
- Ličen, Nives. 2009. *Uvod v izobraževanje odraslih*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Mihajlovič Dostojevski, Fjodor. 1996. *Zločin in Kazen*. Ljubljana: DZS.
- Papež Frančišek. 2014. *Homily of His Holiness Pope Francis*. Redipuglia, 13. septembra 2014 https://w2.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2014/documents/papafrancesco_20140913_omelia-sacrario-militare-redipuglia.html (pridobljeno 31. maja 2016).
- Peck, Scott. 1990. *Ljubezen in duhovna rast: nova psihologija ljubezni, tradicionalnih vrednot in duhovne rasti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Perko, Andrej. 2011. *Otroci alkoholikov in tiranov*. Kamnik: Zavod Mitikas.
- Poljšak Škraban, Olga. 2006. Generativnost: vidik razvoja v odraslosti, *Socialna pedagogika*, letnik 10, št. 4, str. 489-505.
- Pretnar Silvester, Melita. 2006. *Mladostnik s shizofrenijo*. Begunje: Psihiatrična bolnišnica Begunje.
- Rojnik, Ivan. 2005. Kako daleč je evangelizacija 40 let po koncilu?, *Bogoslovni vestnik*, letnik 65, št. 3, str. 423-428.
- Senecio, Lucio Anneo. 2009. *Lettere a Lucillio*. <http://www.vicoacitillo.it/biblio/lucilio.pdf> (pridobljeno, 15. junija 2016).
- Sharples, Robert. 2000. *Stoiki, epikurejci in skeptiki: uvod v helenistično filozofijo*. Šentilj: Aristej.
- Shenouda III., Pope. 1993. *Contemplations on the Ten Commandments*. <http://www.saint-mary.net/books/tencomv3.pdf> (pridobljeno 12. junija 2016).
- Simonič, Barbara. 2014. Psihoterapija kot možnost razvoja empatije v odraslosti, *Andragoška spoznanja*, letnik 20, št. 4, str. 63-76.

Slatinek, Stanislav. 2013. Poskus samomora in kanonsko pravo, *Bogoslovni vestnik*, letnik 73, št. 3, str. 453-461.

Stegu, Tadej. 2014. Religijsko izobraževanje in kateheza odraslih v Katoliški cerkvi, *Andragoška spoznanja*, letnik 20, št. 1, str. 61-73.

Škrabl, France. 2000. *Izbrana poglavja iz pedagogike religije*. Ljubljana: Salve.

Tomažin, Andreja. 2004. »Izkustveno učenje s posnemanjem, modeliranjem in biomimikrijo«, v: Zbornik prvega strokovnega posveta Didaktika v šoli v naravi, (Ljubljana: CŠOD) 290-293.

Tomič, Ana. 2000. *Izbrana poglavja iz didaktike*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Tornielli, Andrea in papež Franciscus. 2016. *Božje ime je Usmiljenje: pogovor z Andreo Torniellijem*. Ljubljana: Družina.

Zalokar Divjak, Zdenka. 2004. Smisel trpljenja, *Okno*, letnik 18, št. 2, str. 33-35.

ZRC SAZU. 2014. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=sramovati&hs=1 (pridobljeno 31. maja 2016)